БЕЛАРУСКІ ІНСТЫТУТ НАВУКІ Й МАСТАЦТВА
WHITERUTHENIAN INSTITUTE OF ARTS AND SCIENCES

СЫМОН БРАГА

ПЫТАНЬНЕ ІМЯ ДОКТАРА СКАРЫНЫ

ў сьвятле актаў і літаратуры

У 450-я ЎГОДКІ БЕЛАРУСКАГА ДРУКУ

NEW YORK 1967 MÜNCHEN

WHITERUTHENIAN INSTITUTE OF ARTS AND SCIENCES

SYMON BRAHA

THE FIRST NAME OF DOCTOR SKARYNA

450th ANNIVERSARY OF BYELORUSSIAN PRINTING

NEW YORK 1967 MÜNCHEN

БЕЛАРУСКІ ІНСТЫТУТ НАВУКІ Й МАСТАЦТВА

СЫМОН БРАГА

ПЫТАНЬНЕ ІМЯ ДОКТАРА СКАРЫНЫ
ў сьвятле актаў і літаратуры

Я Франьцішак, Скарынін сын...

Доктар Скарына

У 450-я ЎГОДКІ БЕЛАРУСКАГА ДРУКУ

НЮ ЁРК 1967 МЮНХЕН

THE FIRST NAME OF DOCTOR SKARYNA

This publication presents a review of the facts, documents and literature to the question: Had the well known translator of the Bible in Old-Byelorussian, and the first Byelorussian printer, Doctor Skaryna from Polacak (1485? — 1540), another given name "George" besides his well known first name "Francišak" (Francis), or not?

Already since the last quarter of the 19th century the probability of using the name "George" by Doctor Skaryna was taken into consideration by the scholars, when it was found, that such a name, together with "Francišak", appeared once in the copy of a Latin document dated 1532. Yet, all later findings to the biography of Doctor Skaryna gave support to the view of Dr. Henryk Lowmianski, expressed in 1925, that Skaryna had one first name only, namely "Francišak", and that "George" appeared once as an obvious mistake of the copyist of the document, who wrote "Georgii" in his copy instead "Egregii" of the original text.

Despite the facts, that all recent archival discoveries tend rather to confirm the thesis of Dr. Lowmianski and that Doctor Skaryna himself always used as his first name "Francišak", and never "George", still in the popular and scholarly publications of the post-war USSR "George" is the name usually used as allegedly Skaryna's "true" and only name. The political motives and reasons behind this attempt to change the first name of the famous humanist, scholar and printer of 16th century Byelorussia are also being discussed in short in this publication.

Партрэт Доктара Франьцішка Скарыны ў Sala dei Quaranta Падуанскага Ўнівэрсытэту. Маляваў Giacomo dal Forno.

Пытаньне імя доктара Скарыны ў сьвятле актаў і літаратуры

What's in a name? that which we call a rose
By any other name would smell as sweet.
W. Shakespeare.

Ад часу апошняе сусьветнае вайны ў падсавецкіх публікацыях аб доктару Скарыну няма часта адналітасьці што да ягонага імя. Скарыну называюць і *Франьцішкам*, і *Юрым*, — ці, з расейскага, *Георгіем*, — або й абодвума гэтымі імямі адначасна. У СССР і, асабліва, у Беларускай ССР, паваеннымі гадамі выразна прапагавалася расейскае *Георгий*, як Скарынавае галоўнае й адзіна правілнае імя, заміж блізу вылучна перад гэтым ужыванага *Франьцішак*. У беларускім падсавецкім друку гэта імя пісалася й пішыцца няраз і з фанэтычна ў беларускай мове недапушчальным чужым расейскім канцавым *«й»*[1].

Георгій, і часта толькі *Георгій*, доктара Скарыну называлі ў БССР у партыйным друку, у публікацыях навуковых установаў, у школьных падручніках, у надпісах пад ягонымі партрэтамі. Па апошняй сусьветнай вайне друкаваўся раман аб Скарыну М. Садковіча й А. Львова. Раман быў названы «*Георгій* Скарына». Паваеннымі-ж гадамі М. Клімковіч напісаў драматычную паэму-трылёгію «*Георгій* Скарына». У 1956 годзе Акадэмія Навук Беларускае ССР выдала ў Менску папулярны нарыс аб доктару Скарыну В. В. Чапко пад назовам «Беларускі першадрукар *Георгій* Скарына». Колькі год таму ў Менску быў выпушчаны кароткамэтражны фільм, які таксама названы «*Георгій* Скарына». Навет пры рэпрадукцыі ведамага Скарынавага дрэварытнага партрэту зь ягонае Біблії, на якім, вітым пісьмом, дадзены ўнізе надпіс «Доктор *Франциско* Скорина», у падсавецкіх

---

[1] Прыкладам, Г е о р г і й ужываюць: Ч а п к о В. В. Беларускі першадрукар Георгій Скарына. Выдавецтва Акадэміі Навук БССР. Мінск, 1956. А л е к с ю т о в і ч М. А. Скарына, яго дзейнасьць і сьветапогляд. Інстытут філязофіі Акадэміі Навук БССР. Мінск, 1958. К о р ш у н а ў А. Ф. Хрэстаматыя па старажытнай беларускай літаратуры. Інстытут імя Янкі Купалы. Акадэмія Навук БССР. Мінск, 1959, б. 169.

выданьнях ставіцца надпіс яўна супярэчны Скарынаваму: «*Георгій* Скарына»[2].

Навуковая й мастацкая літаратура аб доктару Скарыну й ягонай пісьменьніцкай дый выдавецкай спадчыне нарастае ўвесь час. Будзе яна расьці й у будучыні, асабліва з надыходам 450-х угодкаў беларускага друку, што прыпадаюць 6 жніўня 1967 году, у дзень паявы першае, выдадзенае доктарам Скарынам, кнігі — праскага Псалтыра 1517 году. Дзеля гэтага, і ў вабліччы сучаснае яўнае блытаніны із Скарынавым імём, паўстае патрэба ўважнага, на аснове дакумэнтаў і фактаў, перагляду пытаньня ягонага імя, — ці імяў, — дый выясьненьня, чаму, на якой падставе ўжываецца тое або іншае, дый дзеля чаго адно зь іх напорыста прапагуецца, а другое — кансэквэнтна замоўчваецца. Якія за гэтым факты, дакумэнты, літаратура ды навуковыя, ці палітычныя, мяркаваньні. Важна й канечна гэта й з чыста практычнага гледзішча, каб ведаць, якое імя ўжываць бяз гвалту фактаў, гістарычнае запраўднасьці, а, галоўна — волі самога доктара Скарыны.

Справа таго ці іншага імя навет і гэткае выдатнае гістарычна постаці, як доктар Скарына, звычайна ня мае такога істотнага значаньня, каб над ім даўжэй затрымвацца. Калі гэтаму цяпер даводзіцца прыдзяліць крыху больш увагі, дык толькі ў выніку сучасных намаганьняў замены імя доктара Скарыны. Гэта змушае да грунтоўнага дакумэнтнага разгляду пытаньня, каб выясьніць яго ды заняць у гэтай справе становішча згоднае зь гістарычнымі фактамі й праўдай. З гэтаю, вось, мэтай друкаваная гэтта праца й была пісаная.

1

...я Францишек, Скоринин сын...

Доктар Скарына, «Псалтыр», 1517 г.

Да другой паловы мінулага стагодзьдзя із Скарынавым імям ня было ніякое блытаніны ды нікому ніякога клопату. Доктар Скарына ўва ўсёй і не малой тады ўжо навуковай аб ім літаратуры меў толькі адно імя: *Франьцішак*. Толькі гэтае імя знаходзім ува ўсіх выказваньнях аб Скарыну рукапіснае й друкаванае пісьменнасьці Эўропы праз стагодзьдзі XVI, XVII, XVIII, і аж да другой паловы XIX-га. «Аднаіменнасьць» гэтая была вынікам і таго, што ўва ўсіх кнігах, што выдаў Скарына, — на іх загаловачных бачынах, у прадмовах, у канцавых прыпісках, — сам Скарына

[2] Імя Георгій пад Скарынавым партрэтам зь Бібліі, для прыкладу, дадзенае: Чапко В. В., тамсама, б. 3. История Белорусской ССР, т. I. Академия Наук БССР, Институт Истории. Минск, 1954, б. 103. Вольскі Віталі. Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры эпохі фэадалізма. Дзяржаўнае Вучэбна-Пэдагагічнае Выдавецтва Міністэрства Асьветы БССР. Мінск, 1958, б. 87. Большая медицинская энциклопедия. Изд. 2-ое, том 17. Издание «Советская энциклопедия». Москва, 1960, б. 256. Полоцк. Исторический очерк. Под редакцией И. С. Кравченко и И. В. Каменской. Издательство Академии Наук БССР. Минск, 1962, б. 89. 400 лет русского книгопечатания, том I. Ответственный редактор А. А. Сидоров. Издательство «Наука». Москва, 1964, б. 19.

называе сябе толькі адным імем: *Франьцішак*. Гэтае імя дадзенае й на дрэварытным партрэце доктара Скарыны, які ў трох варыянтах колькі разоў памешчаны ў кнігах Бібліі ягонага выданьня[3]. Нейкага іншага імя доктара Скарыны ні зь ягоных кнігаў, ні зь нейкіх іншых жаролаў, да другой паловы XIX стагодзьдзя ніхто ня ведаў, і дзеля гэтага й у справе ягонага імя ня было ніякога разнагалосься.

Што да імя *Франьцішак*, дык сам Скарына ў сваіх кнігах ужывае яго ў двух варыянтах: *Франциско* й *Францишек*. У прадмове да свае першае друкаванае кнігі, праскага Псалтыра 1517 году, Скарына кажа: «*я Францишек* Скоринин сын...» Таксама ў прадмове да Кнігі Ёвы, Кнігі Прысловаў Салямона, у віленскай «Малой падарожнай кніжыцы», — «*я Францишек* Скоринин сын...»

Другая форма імя, *Франциско*, у назоўным склоне ўжытая ў прадмове да Кнігі Царстваў, — «*я Франциско Скорина*», — а ў склонах родным і творным — *Франциска, Франциском*, — яго маем на загаловачных бачынах і канцавых прыпісках усіх Скарынавых кнігаў: «Повеленіем і працою... *Франциска* Скорины», «выложена доктором *Франциском* Скориною», і падобна. І на дрэварытным партрэце Скарыны, што памешчаны ў кнігах ягонай Бібліі, у надпісе вітым пісьмом дадзена *Франциско*: «Доктор *Франциско* Скорина». Асабліва выразнае канцавое «*о*» імя *Франциско* чытаецца ў надпісах на партрэтах Кнігі Сыраха й Кнігі Быцьця. Яно там, у форме малога колца, падвешанае пад правай ножкай папярэдняе літары «*к*». На варыяньце партрэту Кнігі Царстваў, робленым пасьпешна, з пропускамі некаторых дэталяў рысунку, канцавое «*о*» імя здэфармаванае[4].

Імя *Франціско* Скарына скланяў гэтак, як скланяюцца цяпер у беларускай мове імёны з націскам на канцавым складзе, імёны тыпу Пятро, Паўло (*Францішко, Францішка, Францішку, Францішком* і г. д.). Што імя *Францішко* гэтак тады скланялася ў беларускай мове, паказваюць і віленскі ды полацкі судовыя акты, у якіх доктар Скарына колькі разоў па імі названы. Гэтак, у віленскай судовай пастанове 1529 году сустракаем: «доктор *Францышко* от жоны своее мовил», «жоне доктора Францышка», «доктору Францышку»[5]. У пастанове-ж полацкага суду 1535 году маем: «часть доктора Францышка», «а будет ли Францышку доктору... которое дело»[6]. Форма імя *Францішко* як імя Скарыны ўжываецца й у ведзенай панямецку перапісцы 1538—39 год чэскае каралеўскае каморы ў Празе з каралём Фэрдынандам I. Скарына тамака ўвесь час згадваецца як „Maister Francisco“[7].

Кансэквэнтнае пісаньне ў судовых актах і Вільні, і Полацку, імя *Францышак* праз цьвёрдае «*ы*», а не праз «*и*», як пісаў у сваіх кнігах сам Ска-

[3] Брага Сымон. Партрэты доктара Скарыны. «Конадні», кн. 7. Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва. Ню Ёрк — Мюнхэн, 1963, б. 138.

[4] Тамсама, б. 144.

[5] Владимиров П. В. Доктор Франциск Скорина. Его переводы, печатныя издания и язык. Общество любителей древней писменности, т. ХС. Санктпетербург, 1888, б. 321—322.

[6] Владимиров П. В., тамсама, б. 324. Таксама: Беларускі Архіў, т. 2. Інстытут Беларускае Культуры. Менск, 1928, б. 264.

[7] Köpl Karl. Urkunden, Acten, Regesten und Inventare. Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses. Zehnter Band. Wien, 1889, б. 79, 80, 91, 92.

рына, паказвае, што гэтак у тую пару яно й вымаўлялася ў Беларусі. Хіба гэтак вымаўляў яго й сам Скарына, а пісаў праз *«и»* дапасоўваючыся толькі да традыцыйнага правапісу, падобна, як дзеля таго-ж правапісу й сваё прозьвішча пісаў ён праз «и» — *Скорина* — хоць у полацкіх судовых актах яно, наперакор тагачасным правапісным традыцыям, а згодна, затое, з вымаганьнямі беларускае фанэтыкі, кансэквэнтна пісанае праз *«ы»* — *Скорына.*

Дзеля таго, што форма імя *Франьцішак* ад стагодзьдзяў ужо прынялася й замацавалася і ў народнай беларускай мове, і ў мове літаратурнай, ды, паколькі гэтую самую форму імя, — побач другое *Францыско,* — ужываў і сам доктар Скарына, дык *Франьцішак,* як ягонае імя, пішыцца звычайна й у сучасным беларускім друку. У расейскай літаратурнай мове імя *Франьцішак* традыцыйна пішыцца як *Франциск.* У ходзе паваеннае русыфікацыі ў БССР гэтая расейская форма імя сяньня навязваецца часта для доктара Скарыны й у беларускім падсавецкім друку. Там цяпер, звычайна, — калі імя гэтае, а не адно *Георгій,* згадваюць наагул, — пішуць не пабеларуску *Франьцішак,* а з расейскага — *Францыск* Скарына.

Адцеміць яшчэ варта, што рэдчас у навуковым друку можна сустрэць і *Франц* як Скарынавае імя. Гэта нямецкая форма імя *Франьцішак,* германізм. Імя *Франц* — „Doktoru Francovi" — ужытае раз і ў пісаным пачэску адкрытым лісьце караля Фэрдынанда I, выстаўленым у 1552 годзе чэскаю каралеўскаю канцылярыяй Скарынаваму сыну Сымону. Напачатку гэтага самага ліста Скарынавае імя пададзенае пачэску „František"[8]. Цяпер, у навуковай літаратуры аб Скарыну, *Франц* як ягонае імя здараецца часам у ўкраінскіх аўтараў галіцкага паходжаньня, прыкладам у Івана Франка[9].

2

...Georgii Franciscii Scorinae...
Sigismundus Rex, 1532.

Калі спачатку ўся веда аб доктару Скарыну грунтавалася толькі на вестках зачэрпнутых зь ягоных-жа кнігаў, дык ад сярэдзіны XIX стагодзьдзя пачынаюць зьяўляцца й публікацыі архіўных, датычных яго, актаў. У 1849 годзе Тадэуш Мучкоўскі выдаў у Кракаве актавыя запісы Кракаўскага ўнівэрсытэту, у якіх запратакалаваны факт наданьня Францішку Скарыну ў 1506 годзе навуковае ступені бакаляўра[10]. У годзе 1858 Маўрыцы Круповіч друкуе ў зборніку Віленскае Археалягічнае Камісіі копіі двух, пісаных палацінску, прывілейных граматаў, што былі выстаўленыя доктару Скарыну ў 1532 годзе ў Кракаве з канцылярыі караля й вялікага князя Жыгімонта[11]. П. В. Валадзіміраў у манаграфіі 1888 году «Доктор Франциск Скорина» дае, узятыя зь Літоўскае Мэтрыкі, тэксты трох, пісаных пабеларуску, дакумэнтаў датычных доктара Скарыны: судовую пастанову вялікага князя Жыгімонта й Паноў Рады Вялікага Княства Літоўскага з 1529 году ў справе дому ў Вільні Скарынавае жонкі Маргарэты, ды, два полацкія акты ў справе спрэчкі зяцёў брата доктара Скарыны, Івана, за радавую зямлю Скарынаў на замку ў Полацку.[12] У 1892 годзе Адам Хмель публікуе іматрыкуляцыйныя запісы Кракаўскага ўнівэрсытэту XVI стагодзьдзя, дзе пададзены й тэкст запісу на ўнівэрсытэт у 1504 годзе «Франьцішка, сына Лукаша, з Полацка»[13]. У тымсамым 1892 годзе ў Кракаве зьяўляецца ў друку паведамленьне Станіслава Віндакевіча аб знаходзе трох актавых запісаў аб Скарыну ў архівах Падуанскага ўнівэрсытэту[14]. У тымжа годзе лацінскія тэксты гэтых актаў друкуе ў Пецярбурзе Ільля Шляпкін[15].

Гэтак, за другую палову XIX стагодзьдзя, выяўленых і апублікаваных было ўжо каля дзесяцёх актавых запісаў датычных доктара Скарыны, запісаў, што паходзілі з Кракава, Полацку, Вільні, Падуі. I ў іх, як і ўва ўсіх Скарынавых кнігах, Скарына названы *Франьцішкам,* з адным адзіным адхіленьнем ад гэтага правіла: у копіі пісанае палацінску прывілейнае граматы, дадзенае доктару Скарыну каралём Жыгімонтам 25 лістапада 1532 году ў Кракаве. Там, на пачатку граматы й толькі адзін раз, перад імем Скарыны Franciscii стаіць і Georgii[16]. Далей у грамаце Скарына называецца ізноў толькі адным імем — Franciscus. Як вышэй ужо было адзначана, тэкст гэтае граматы апублікаваў у 1858 годзе М. Круповіч. Дык гэты год — год першае ведамкі ў друку аб тым, што побач імя *Франьцішак,* Скарына мог мець і імя другое — Georgius, значыцца *Юры.*

Грэцкае па сваім паходжаньні імя Georgius у беларускай мове прынялося здаўна й пашырылася як *Юр, Юр'е, Юры, Юрага, Юрыла, Юрук, Юрка, Юрык, Юрысь, Юрчык.* Гэтак яно ведамае ў беларускіх прыказках, казках, народных песьнях, у штодзенным бытавым абыходзе. *Юр* або *Юры* пісалі, як правіла, і ў старых беларускіх летапісах. I ў актавай беларускай мове ў часы Скарыны лацінскае Georgius пабеларуску перадавалася як *Юры.* Прыкладам, першы муж Скарынавае жонкі Маргарэты ў пісаным палацінску акце места Вільні ў 1521 годзе згадваецца як Georgius Odwernikowicz[17]. Колькі-ж год пазьней, у пісаным ужо пабеларуску судовым запісе ён на-

---

[8] F l o r o v s k i j Ant. Vas. Nové zprávy o pobytu Františka Skoryny v Praze. Časopis Národního Musea. Oddil Duchovědny. Ročnik CX. Praha, 1936, б. 11—12.

[9] Прыкладам: ф р а н к о Іван. Відгуки грецької і латинської літератури в українськім письменстві. «Стара Україна», кн. I—II. Львів, 1925, б. 11.

[10] M u c z k o w s k i Josephus. Statuta nec non Liber Promotionum philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849. Cracoviae, 1848, б. 144.

[11] К р у п о в и ч Маврикий. Собрание государственных и частных актов касающихся истории Литвы и соединенных с нею владений... Изданое Виленскою Археологическою Коммиссиею, ч. I. Вильно, 1858, б. 35—37. Тэксты граматаў другі раз і больш акуратна перадрукаваныя ў: P o c i e c h a Vladislaus. Acta Tomiciana. Tomus quartus decimus... Posnaniae, MCMLII, б. 790—792, 795—796.

[12] В л а д и м и р о в П. В., тамсама, б. 321—325.

[13] C h m i e l Adam. Album studiosorum Universitatis Cracoviensis (Ab anno 1490 ad annum 1552). Cracoviae 1892, б. 91.

[14] W i n d a k i e w i c z Stanisław. Materyały do historyi Polaków w Padwie. Archivum do dziejów literatury i oświaty w Polsce. Tom VII. Nakładem Akademii Umiejętności. W Krakowie, 1892, б. 158.

[15] Ш л я п к и н И. К биографии Франциска Скорины. Журнал Министерства Народного Просвещения, № 4. Санктпетербург, 1892, б. 382—385.

[16] К р у п о в и ч М., тамсама, б. 35.

[17] В л а д и м и р о в П. В., тамсама, б. 47.

званы «*Юры* Одверник»[18]. З гэтага прыкладу ясна, што імя Georgius ня толькі цяпер, але й у Скарынавыя часы, і ня толькі ў народнай і летапіснай, але й у беларускай урадавай актавай мове мела форму *Юры*. З вышэй сказанага вынікае, што, калі-б заходзіла патрэба падаваць пабеларуску два імі Скарыны, дык, згодна з традыцыямі старымі й навейшымі мовы літаратурнае й мовы народнае, пісаць трэба *Франьцішак Юры* Скарына, а не *Георгій Францыск* Скарына, як гэта, дзеля русыфікацыі, цяпер часта здараецца ў беларускім падсавецкім друку.[19]

Маўрыцы Круповіч, навуковы сакратар урадавае расейскае Віленскае Археалягічнае Камісіі, які ў 1858 годзе апублікаваў тэксты прывілейных граматаў караля Жыгімонта, у парасейску пісанай перад тэкстам дакумэнту паясьняльнай заўвазе, лацінскае Georgius, згодна з традыцыямі беларускае мовы й перадаў як *Юры*[20]. Дык царскія навуковыя ўстановы яшчэ ў палове мінулага стагодзьдзя ўважалі за навукова нетактоўнае, каб дзеячом старое беларускае культуры колькі стагодзьдзяў пазьней мяняць іхныя беларускія імі на расейскія. Цяпер-жа, тое самае Georgius Акадэмія Навук Беларускае ССР падае звычайна толькі гэтак, як яно санкцыянаванае ў мове расейскай, значыцца *Георгій*, а не пабеларуску, ня *Юры*, як ёсьць, ад самых зачаткаў пісьменнасьці, у беларускай мове, ды, як яшчэ сто год таму пісаў М. Круповіч.

Існаваньне двух ім'яў у ваднэй асобы здараецца часта, і, само па сабе ў гэткай «двуіменнасьці» няма нічога надзвычайнага. Пасьля апублікаваньня Круповічам у 1858 годзе тэксту граматы, у якой раз сустракаецца Georgii, некаторыя аўтары побач імя *Франьцішак* часам згадвалі й, як другое Скарынавае імя, *Юры*. Дый сярод навукоўцаў усё-ж увесь час ня было ніякіх сумлеваў у тым, што Франьцішак у Скарыны галоўнае імя, паколькі гэтае й толькі гэтае імя ён заўсёды ўжываў сам. Гэтак, для прыкладу, П. В. Валадзіміраў сваю манаграфію 1888 году назваў «Доктор *Франциск* Скорина». Аб магчымым існаваньні ў Скарыны імя другога ўспомніў ён толькі ў тэксьце свае кнігі.[21]

Справа «двуіменнасьці» доктара Скарыны як у Валадзімірава была патрактаваная й у інфармацыйным нарысе аб Скарыну А. Купалова 1904 году ў расейскім біяграфічным слоўніку, які доўгімі гадамі быў важным жаралом біябібліяграфічных даведак аб доктару Скарыну.[22] Падобны падыход да імя Скарыны й у капітальнай працы Яўхіма Карскага «Белорусы»[23], у аўтараў менскага скарынінскага юбілейнага зборніка Інстытуту Беларускае Культуры 1926 году «Чатырохсотлецьце беларускага друку»[24], ды ў шмат іншых працах аб доктару Скарыну канца XIX і пачатку XX стагодзьдзяў.

[18] Тамсама, б. 321.

[19] Для прыкладу: Коршунаў А. Ф., тамсама, б. 169.

[20] Крупович М., тамсама, б. 35. Даслоўны тэкст уводнай прыпіскі Круповіча: «Привилегия Сигизмунда I, освобождающая Юрія Франциска Скорину из под власти обыкновенного суда а также Воеводов, Каштелянов и Старост...»

[21] Владимиров П. В., тамсама, б. 45.

[22] Купалов А. Скорина Франциск. Русский биографический словарь, т. 18. Издан под наблюдением председателя Императорского Русского Исторического Общества А. А. Поповцова. С.-Петербург, 1904, б. 600—603.

[23] Карский Е. Ф. Белорусы, т. III. Очерки словесности белорусского племени. 2. Старая западно-русская письменность. Петроград, 1921, б. 21—30.

[24] Чатырохсотлецьце беларускага друку. 1525—1925; Інстытут Беларускае Культуры. Менск, 1926.

3

> ...łatwo się domyślić, iż... pisarz przekręcił słówko „egregii“ na „Georgii“...
>
> *H. Łowmiański, 1925.*

Пагляд, што доктар Скарына меў два імі — *Франьцішак*, і, неясная паходжаньня й значэньня другое, *Юры*, — у скарынаведнай літаратуры існаваў, бязь яго аспрэчваньня, ад публікацыі Круповічам кракаўскіх граматаў, да году 1925. У гэтым годзе віленскі гісторык Гэнрык Ляўмянскі, пазнаёміўшыся з лацінскім тэкстам граматаў, выказаў цьверджаньне, што Скарына ў запраўднасьці меў толькі адно імя — *Франьцішак*, — ды што Georgii раз у ваднэй грамаце зьявілася ў выніку звычайнай апіскі таго перапішчыка, што зьнімаў копію з арыгіналу для каралеўскае канцылярыі.[25] Ход разважаньняў і аргумэнтацыі Лаўмянскага гэткі: сам Скарына ўва ўсіх сваіх кнігах называе сябе толькі *Франьцішкам*. Таксама ўва ўсіх ведамых актавых аб ім запісах і дакумэнтах ягонае прозьвішча дадзенае толькі з адным гэтым імем. Адзіны вынятак — каралеўская кракаўская грамата 25 лістапада 1532 году, але й у ёй Georgii стаіць толькі раз, на пачатку граматы, ды таксама побач Francisci. Далей у грамаце Скарына ізноў называецца толькі Franciscus.

Пры супастаўленьні тэксту граматы гэтай з тэкстам граматы выстаўленай для Скарыны каралём Жыгімонтам чатыры дні раней, 21 лістапада, Лаўмянскага ўразіла тое, што, калі ў уводным пачаткавым сказе аб Скарыну ў першай грамаце кажацца „egregium et famatum Franciscum Skorina de Poloczko, medicine doktorem“ — «выдатнаму й слаўнаму Франьцішку Скарыну з Полацка, доктару мэдыцыны»[26], дык за чатыры дні, у грамаце другой, перад імем Скарыны няма ніводнага, звычайнага тады ў граматах падобнага зьместу, слова ветлівай хвалы: тут доктар Скарына ані egregius, ані famatus, а проста: Georgii Francisci Skorina.[27]

Абедзьве граматы сваім зьместам і тонам вельмі прыхільныя доктару Скарыну. Першаю кароль Жыгімонт звальняў Скарыну ад усякае адказнасьці й судовых прасьледаў за даўгі ягонага, памерлага ў 1529 годзе ў Пазнані, брата Івана. Другою, у якой перад Скарынавым прозьвішчам няма ніякіх словаў ветлівасьці, а, затое, зьявілася нідзе несустраканае паза

[25] Łowmiański Henryk. Рэцэнзыя на: „Ad. Stankiewič. Doktar Francišak Skaryna, pieršy drukar biełaruski...“ „Ateneum Wileńskie“. Rok III. Zesz. 9. Wydziału III. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie. Wilno, 1925, б. 163—164.

[26] Крупович М., тамсама, б. 36. Міжіншым, даты граматаў у Круповіча зблытаныя. Першая (у Круповіча другая, № XXX, б. 36)), што ў яго мае дату 5 студзеня 1532 году, была выстаўленая 21 лістапада таго-ж году. Другая-ж (у Круповіча першая, № XXIX, б. 35), датаваная Круповічам 21 лістапада 1532 году, была выстаўленая 25 лістапада таго-ж году. Даты пададзеныя правільна ў больш акуратным новым перадруку граматаў: Pociecha Vl., Acta Tomiciana..., тамсама, б. 790—792, 795—796.

[27] Крупович М., тамсама, б. 35. Pociecha Vl., тамсама, б. 795.

гэтым Georgii, Жыгімонт выймаў Скарыну з пад юрысдыкцыі звычайных судоў і з пад улады ваяводаў, каштэлянаў, старастаў ды іхных урадоўцаў. Доктар Скарына пераводзіўся ў беспасярэднюю залежнасьць і ахову самога караля й вялікага князя, і на будучыню мог падлягаць толькі ягонаму суду. Прывілей, як бачым, быў для Скарыны нязвычайна выгадны й сьветчыў аб вялікай схільнасьці да яго караля Жыгімонта. Калі дзе, дык у дакумэньце гэткага зьместу й трэ' было-б чакаць перад імем і прозьвішчам доктара Скарыны звычайна тарнаваных тады словаў ветлівае хвалы, ці egregius, ці famatus, ці іншых. Тымчасам, у другім прывілеі няма іх чамусьці зусім. Была гэта яўная й незразумелая супярэчнасьць як із зьместам граматы, так і з прынятым звычаем эпохі.

Узважыўшы ўсё гэта Лаўмянскі й паставіў цьверджаньне, што Georgii ў другой прывілейнай грамаце зьявілася праз звычайную памылку копісты-перапісчыка, які, праз пасьпех ці няўвагу, «перакруціў» словы ды й напісаў у копіі дакумэнту Georgii там, дзе ў арыгінале стаяла Egregii — «выдатны».

Дапушчэньне Лаўмянскага падмацоўвала ды быццам пацьвярджала й тое, што Georgii ў копіі граматы стаіць не пасьля, а перад Franciscii. Агульна ведама, што калі нехта мае два імі й адным зь іх, менш важным, карыстаецца толькі рэдчас, дык у выпадку ўжываньня абодвух імяў адначасна, другое звычайна ставіцца не перад імем важнейшым, галоўным, а пасьля яго. Падмацоўвае ў нейкай меры тэзу Лаўмянскага й факт, што хоць у тэксьце дзьвюх, блізкіх сабе па часе й зьмесьце, кракаўскіх каралеўскіх граматаў Скарына па імі згадваецца аж восем разоў, аднак-жа разоў сем ён там толькі Franciscus, бяз Georgius.

За дапушчэньнем Лаўмянскага прамаўляе й тое, што ня толькі ўва ўсіх, вышэй пералічаных, публікаваных у XIX стагодзьдзі, актах, але й у нова-выяўленых у стагодзьдзі XX-м, Скарына мянуецца толькі адным імем *Франъцішак*. Тое самае й у знойдзеных пасьля выстаўленьня Лаўмянскім цьверджаньня архіўных, датычных доктара Скарыны дакумэнтах і запісах, дакумэнтах кенігсбэрскіх[28], пазнанскіх[29], праскіх[30] й новаадкрытых падуанскіх[31]. Ува ўсіх іх Скарына толькі *Франьцішак*. Аб Georgius ніякога ў іх сьледу. З другога боку, у палацінску пісаных аб Скарыну падуанскіх і кенігсбэрскіх дакумэнтах, згодна з заўвагаю Лаўмянскага аб звычаі эпохі, перад ягоным імем стаяць, звычайна, і словы ветлівае хвалы: або тое-ж egregius, або раўназначнае яму eximius, або іншыя. Асабліва іх шмат у трох

[28] Миловидов А. В. Новые документы, олносящиеся к биографии Франциска Скорины. Известия Отделения Русского Языка и Словесности Российской Академии Наук, 1917, т. XXII. Петроград, 1918, б. 221—226. Таксама, у беларускім перакладзе, у: Брага С. Кароль Альбрэхт і Скарына. «Запісы» Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, кн. 2 (4). Ню Ёрк, 1953, б. 110—113.

[29] Wojciechowska Maria. Рэцэнзыя на: Ludwik Abramowicz. Cztery wieki drukarstwa w Wilnie. 1525—1925. „Kwartalnik historyczny“, XL. Lwów, 1926, б. 473—475.

[30] Florovskij Ant. Vas. Nové zprávy ... б. 11—12.

[31] Брага Сымон. Геаграфічная лёкалізацыя жыцьцяпісу доктара Скарыны. «Запісы», кн. III. Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва. Мюнхэн, 1964, б. 19. Адбітка: Ню Ёрк—Мюнхен, 1965, б. 17.

першых лістох, пісаных у 1530 годзе ў справах доктара Скарыны да Вільні прускім герцагам Альбрэхтам.[32]

Гіпатэза Г. Лаўмянскага зьвярнула з часам увагу дасьледнікаў Скарынавага жыцьцяпісу. Свае меркаваньні Лаўмянскі, між іншым, выказаў у рэцэнзыі на рэфэрат аб Скарыну Адама Станкевіча «Франьцішак Скарына — першы друкар беларускі». Хоць у рэцэнзыі Лаўмянскі й пахваліў «папулярнае й яснае» ўняцьце тэмы ў рэфэраце Станкевіча, ды паставіўся да яго нэгатыўна, адмаўляючы яму нейкае навуковае значэньне. Адам Станкевіч, працу якога Лаўмянскі з навуковага гледзішча ацаніў гэтак адмоўна, у пытаньні гіпатэзы Лаўмянскага аб спосабе аднаразовай паявы ў актах імя Скарыны Georgius заняў становішча толькі праз год дзесяць, у годзе 1936, і, выглядае, што ён не знашоў ніводнага аргумэнту, якім мог-бы падважыць цьверджаньне Лаўмянскага аб спосабе паявы ў Скарыны імя Georgii, бо, па зацытаваньні адпаведных радкоў Лаўмянскага, збыў іх ён адным сказам: «Вышла, праўда, даволі зручна й дасьціпна, але каб навукова пераконваюча, то не скажу».[34]

Затое выдатны знавец жыцьцяпісу доктара Скарыны, праскі прафэсар Антон Васілевіч Флароўскі, пазнаёміўшыся зь меркаваньнямі Лаўмянскага, выказаўся, што Georgius, як імя Скарыны, «найхутчэй звычайнае непаразуменьне», ці — згадзіўся з Лаўмянскім.[35]

Ад Круповічавай публікацыі тэксту копіі граматы, дзе раз пры прозьвішчы Скарыны ёсьць Georgii, мінула звыш ста год, а ад выстаўленае Лаўмянскім тэзы аб паяве Georgii з Egregii сорак. За гэты час не знашлося ніводнага іншага дакумэнту аб Скарыну з гэтым імем. У наяўнасьці гэтага, калі-б гіпатэзы Лаўмянскага аб памылцы перапісчыка сяньня й ня было, дасьледнікам жыцьцяпісу доктара Скарыны пара была-б затрымацца над гэтым незразумелым фактам ды пашукаць нейкага яго высьвеньня. У кажным выпадку, на падставе цяпер ведамага архіўнага й дакумэнтнага матар'ялу, сяньня ня толькі няма нейкае пэўнасьці аб тым, што доктар Скарына, побач імя *Франьцішак*, меў яшчэ й імя *Юры* — Georgius, але наадварот, гэта вельмі сумлеўна й мала праўдападобна.

Як доўга магчымасьць існаваньня ў Скарыны імя *Юры*, побач імя *Франьцішак*, аднак-жа, на падставе нейкіх новых дакумэнтаў ня будзе канчаткова адкінутая, яе трэба браць на ўвагу, яна ўсё-ж існуе, хай сабе й на вельмі хісткой падставе аднаго адзінага выпадку ў тэксьце копіі аднаго адзінага дакумэнту, правілнасьць чаго, да гэтага, яшчэ паважна асправаецца. Адно можна, аднак-жа, сказаць і цяпер, а пайменна, што з навуковага гледзішча няма ніякіх падставаў на тое, каб Скарыну пазбаўляць імя, якім ён сам сябе праз усё сваё жыцьцё, на бацькаўшчыне й на

[32] Миловидов А. В., тамсама, б. 223—225.

[33] Станкевіч Адам. Доктар Франьцішак Скарына — першы друкар беларускі. Выданьне Беларускага Навуковага Таварыства. Вільня, 1925, 56 б. Вышла адначасна паралельным выданьнем лацініцай.

[34] Станкевіч Адам. Доктар Францішак Скарына і яго культурная праца. З нагоды 450-лецьця яго нараджэньня (1486—1936). «Калосьсе», кн. 3. Вільня, 1936, б. 157.

[35] Флоровский Антон Васильевич. Чешская библия в истории русской культуры (Франциск Скорина и продолжатели его дела). Sbornik filologický. III. Třida Česke akademie věd. a uměni, sv. XII. Praha, 1940—1946, б. 187.

чужыне, называў, імя *Франьцішак*, ці, хоць-бы, адсоўваць гэтае імя на другое, менш важнае, месца ды падменіваць яго імем *Юры* або расейскім *Георгій*, як гэта сяньня чыніцца ў падсавецкім друку.

Што да тога, як гэтае пытаньне ў працэсе далейшых скарынаведных дасьледваньняў можа быць выясьненае, дык існуюць тут дзьве магчымасьці. Або ў ходзе архіўных росшукаў канчаткова стане ясным, што Georgius памылка, гэтага імя ў Скарыны зусім ня было, і ўсё пытаньне разам будзе зьнятае ў скарынаведнай літаратуры. Або будуць урэшце выяўленыя якія-небудзь дакумэнты, на якія ніхто нейк ня змог натрапіць за мінулых сто год, што пацьвердзяць існаваньне ў Скарыны й другога імя — *Юры*. У запраўднасьці, хапіла-б для гэтага аднаго адзінага дакумэнту, дзе-б імя *Юры* — Georgius — было-б пададзенае ясна, пэўна, і бязь ніякіх ужо сумлеваў.

Няма, аднак-жа, ніякіх аб'ектыўных прадумоваў на тое ,каб магла заіснаваць трэйцяя магчымасьць, а пайменна, каб выявілася, што імя *Юры* — імя важнейшае, галоўнае ў Скарыны. Пярэчаць гэтаму ведамыя сяньня архіўныя дакумэнты, а іх цяпер ня гэтак і мала. Ды, галоўнае й найважнейшае, што сам доктар Скарына ў сваіх выданьнях ніколі яго ня згадвае, а падае толькі й вылучна *Франьцішак*, — факт, якога ніяк ужо ня змогуць зьмяніць навет і нейкія новыя архіўныя акты. А выяўленая, і бязь ніякіх сумляваньняў, воля самога доктара Скарыны ў пытаньні гэткага чыста асабістага характару, як імя, мае маральна абавязваючую сілу тэстамэнтнае волі, абавязваючую, пэўне-ж, толькі тых, што з воляю вялікага Палачаніна й выдатнага гуманісты Беларусі наагул лічацца.

4

> ...а прозван был он неправославным именем Франциск, вероятно, восприемниками и родителями для прикрытия истинного имени от всяких чародейских наговоров.
>
> *«Крестный календарь на 1873 год», Москва.*

Калі няма ніякіх навуковых падставаў для замены імя *Франціщак* у Скарыны імем *Юры*, дык існавалі й існуюць іншыя прычыны й фактары што ад мінулага яшчэ стагодзьдзя, а апошнімі гадамі з нарастаючай сілай, дзеюць у кірунку падмены Скарынавага імя. Да разгляду колішніх першых зачаткаў «перахрышчваньня» доктара Скарыны ды да прычынаў сучасных у гэтым кірунку намаганьняў далей гэтта й пярэйдзем.

Пасьля Круповічавай публікацыі 1858 году тэкстаў кракаўскіх прывілейных граматаў, дзе ў Скарыны здараецца раз Georgii, першая зьвернутая на гэты факт увага й першая яго інтэрпрэтацыя зьявілася пятнаццаць год пазьней і ў друку не навуковым, а ў маскоўскім «Крестном календары» на 1873 год. Там быў памешчаны непадпісаны артыкул аб доктару Скарыну, у якім першы раз было паднятае пытаньне існаваньня ў Скарыны двух імяў ды дадзенае гэтаму своеасаблівае паясьненьне. У календары пісалася, што хрышчаны быў Скарына «праваслаўным імем *Георгій»*, а імя *Франьцішак* зьявілася ў яго быццам гэтак:

> «...а прозван был он неправославным именем Франциск, вероятно, воспреемниками и родителями для прикрытия истиннаго имени от всяких чародейских наговоров».

Доктар Скарына далей у вартыкуле календара ўсхваляецца, як «русский патриот» і як «общероссийский первопечатник». Івана Хведаровіча й Пётру Мсьціслаўца ананімны аўтар уважае за вучняў Скарыны й пры гэтым падчырківае, што «Иван Федоров первопечатник только московский, а не общерусский», ды канчае свой артыкул словамі:

> «...не следует забывать и первопечатника общерусского Скорину. Ждем сооружения ему памятника в Вильне».[36]

Прыведзеныя вышэй цытаты пазваляюць зарентавацца, у васяродзьдзі людзей якога сьветагляду й якіх палітычных пераконаньняў зарадзілася думка аб тым, што «правілнае» Скарынавае імя *Георгій*, а *Франьцішак* — другараднае, прыпадковае, прынятае «для прыкрыцьця ад чараў». Вось выказаная ў маскоўскім календары думка й дала зачатак усім пазьнейшым намаганьням «прыкрыць» у доктара Скарыны імя *Франьцішак* імем *Георгій*, ці й падмяніць яго гэтым імем зусім.

Тлумачэньне двуіменнасьці Скарыны дзеля страху перад «чарадзейнымі нагаворамі» й на XIX стагодзьдзе выглядала на мала праўдападобны забабон, каб магло, як паважная гіпатэза трапіць у навуковую літаратуру, тымбольш, што ў тымсамым артыкуле было й шмат зусім памылковых ды проста «фантастычных», як кажа Ул. Пічэта,[37] інфармацыяў пра Скарыну, якія паказвалі, што й ананімны аўтар артыкулу, і рэдактары календара, мала арыентаваліся ў васноўных фактах біяграфіі доктара Скарыны. Між іншым, там цьвердзілася, што сваю Біблію Скарына друкаваў ня ў Празе, а ў 1525 годзе ў Вільні.

Ды, незважаючы на яго «фантастычнасьць», на артыкул календара хутка, бо ўжо ў 1875 годзе, у лісьце да львоўскага часапісу «Слово» зьвярнуў увагу А. Пятрушэвіч, які, пад уплывам таго-ж «Крестного календаря» даў сваю мадыфікаваную, ужо бяз «чараў», інтэрпрэтацыю справы існаваньня ў Скарыны двух імяў. Паводля Пятрушэвіча, Скарына сваё «хроснае праваслаўнае імя *Георгій»* неправаслаўным *Франьцішак* «прыкрыў» сам, і не на тое, каб скрыцца ад «чарадзейных нагавораў», а каб магчы паступіць на кракаўскі ўнівэрсытэт.

Пятрушэвіч зьвярнуў увагу на факт, што Скарына пры наданьні яму на Кракаўскім унівэрсытэце годнасьці бакаляўра ў пратакольным запісе названы толькі па імі, бяз прозьвішча: Franc. de Poloczko, Litphanus. Гэтаму Пятрушэвіч прыпісаў асаблівае значаньне ды даў гэткае тлумачэньне:

> «На маё разуменьне „Франьцішак з Полацка, Ліцьвін", ніхто іншы, як толькі наш Скарына, які затаіў сваё прозьвішча й імя, што дастаў у часе хросту... У Кракаўскі ўнівэрсытэт, які знаходзіўся пад апекай рымскае курыі, не дапушчаліся да наведваньня ўнівэрсытэцкіх навук асобы чужое веры, асабліва-ж схізматыкі,

[36] Франциск Скорина, первопечатник русский. «Крестный календарь на 1873 год». Москва, 1873, б. 47.

[37] Пічэта Уладзімір. Scoriniana. Чатырохсотлецьце беларускага друку. Менск, 1926, б. 293.

якіх стаўлялі нараўні з паганцамі. З гэтае прычыны рускаму, і пры гэтым схізматыку, які хацеў быць кандыдатам унівэрсытэцкага курсу ў Кракаве, нічога не заставалася рабіць, як толькі, хаваючы сваё прозьвішча, узяць сабе ў заходніх каталікоў імя Франьцішка. Гэткім спосабам для Скарыны была магчымасьць, хаваючыся пад маскай, праслухаць курс у Кракаўскім унівэрсытэце».[38]

Гэткія Пятрушэвічавы домыслы аб спосабе паявы імяў *Франьцішак* і *Юры* ў Скарыны ды іх значаньня ў Скарынавым жыцьці. Трэба адцеміць, што ўсе гэтыя «на маё разуменьне» мяркаваньні ня былі ў яго падмацаваныя далей ніякімі канкрэтнымі фактамі-довадамі.

Пры ўважнейшым разглядзе Пятрушэвічавых разважаньняў, і, асабліва, пры супастаўленьні іх з актавымі дадзенымі й ведамымі нам сяньня фактамі Скарынавага жыцьцяпісу, лёгка выявіць усю іхную неабгрунтаванасьць. Найперш, калі ў запісе Кракаўскага ўнівэрсытэту 1506 году аб наданьні для Скарыны годнасьці бакаляўра й запраўды не пададзена ягонае прозьвішча, а толькі імя, дык гэта зусім не дзеля таго, што Скарына сваё прозьвішча затойваў, як думаў Пятрушэвіч. Відаць гэта найлепш з самога запісу, даслоўны лацінскі тэкст якога гэткі:

„Anno eodem, sub decanatu eiusdem Mgri Leonardi, etc., ad Quatuor tempora sancta Lucie, ad gradum baccalariatus promoti, hunc ordinem locorum sortiti sunt: Matheus de Semnijklosz. Andr. de Zynta. Joh. de Goraw. Thom. de Podlyeszye. *Fran. de Poloczko, Litphanus.* Paulus de Marienborg (prefectus ibidem et capitaneus). Joh. de Szkoki. Andr. de Strzelno. Jac. de Elbyng. Joh. de Marienborg. Joh. de Frawstat. Conr. de Monte regio. Andr. de Monte regio. Joh. de Wratislauia. Valent. de Noua uilla. Andr. de Pakost (vicarius Gnesnensis et procurator)“.[39]

З вышэй прыведзенага тэксту відаць, што разам з «Франьцішкам з Полацка, Ліцьвіном», навуковую ступень бакаляўра ў галіне філязофіі здабыло яшчэ 15 студэнтаў унівэрсытэту, і яны ўсе ў пратакольным запісе пералічаныя толькі па імі й месцы свайго паходжаньня, а не па прозьвішчы, — прозьвішча іх усіх «схаванае». З гэтага ясна, што Скарынавага прозьвішча няма ў запісе не дзеля таго, што ён яго «скрываў», як мяркаваў Пятрушэвіч, а што пры тагачасных актавых запісах уважалася за дастаткова паданьне самога імя зь месцам паходжаньня. Дык сам тэкст запісу, які Пятрушэвіч хіба-ж чытаў, калі яго прыводзіць, не даваў ніякіх аб'ектыўных падставаў да цьверджаньня, што Скарына на ўнівэрсытэце скрываўся з сваім прозьвішчам. Маем тут прыклад, як прынятая згары й беззасьцярэжна як пэўная дагадка аб «прыкрываньні» й «маскаваньні» зацьміла дасьледніцкую зыркасьць аўтара ды давяла да стаўляньня на падставе акту тэзаў яўна супярэчных ягонаму зьместу.

Калі запіс аб Скарыну ў вышэй прыведзеным акце выдзяляецца нечым ад іншых, дык не «скрываньнем» прозьвішча, бо «скрытае» яно ўва ўсіх

---

[38] Петрушевич А. Ф. Скорина, издатель русской Библии в Праге Чешской в 1517, 1518 и 1519 годах. Ответы и вопросы. «Слово», № 130. Львив, 1875, б. 1—2.

[39] Mauczkowski J., тамсама, б. 144.

бакаляўраў, а пададзеным у Скарыны азначэньнем яго нацыянальнасьці Litphanus. Азначэньня нацыянальнасьці ў гэтым запісе ня мае ніводзін іншы бакаляўр, толькі Скарына, хоць, як зь месца іх паходжаньня відаць, былі яны нацыянальнасьці рознае, бо на ўнівэрсытэт прыбылі з Польшчы, Прусыі, Нямеччыны, а «Тамаш з Падляшша» з тае самае, што й Скарына, Літвы. Заакцэнтаваньне нацыянальнасьці ў ваднаго толькі Скарыны паказвае на тое, што свайго паходжаньня на ўнівэрсытэце ён ня толькі ня скрываў, а яўна яго падчырківаў, дэманстраваў, і гэтым, відавочна, вырозьніваўся навет ад іншых, што й знайшло свой адбітак і ў пратакольным запісе. Характэрна, што навет і пры імі ягонага суродзіча «Тамаша з Падляшша» няма азначэньня Litphanus, хоць «Ліцьвіном» быў і ён, бо Падляшша ўходзіла тады ў склад Вялікага Княства Літоўскага.

І ў часе паступлення на ўнівэрсытэт Скарына, як і блізу ўсе іншыя новапрынятыя студэнты, запісаны таксама толькі па імі, імі бацькі ды месцы паходжаньня — Franciscus Luce de Ploczko — хоць яшчэ й бязь «Ліцьвін».[40] Калі за два гады, у часе бакаляўрату, Скарынава «літоўская» нацыянальнасьць зьяўляецца, і зьяўляецца толькі ў яго аднаго, з гэтага ясна, што калі хто ў Кракаве, дык гэта ён не хаваў ні свайго паходжаньня, ні нацыянальнасьці, і наагул быў ня гэткага складу чалавекам, што скрывае сваё «я», а, значыцца ,няма падставаў думаць, каб скрываў ён нешта й у галіне рэлігійнай.

Да гэтага трэба дадаць, што прозьвішча ў Скарынавыя часы яшчэ ня мела гэткага шырокага й канцылярыйна абавязваючага ўжытку ў актавых запісах, як імя, і як ёсьць цяперака, і прозьвішча тады часта проста не спаміналі. Для дакладнейшага азначэньня дадзенае асобы падавалі затое імя бацькі й месца паходжаньня. Добры гэтага прыклад даюць запісы новапрынятых, разам із Скарынам, на Кракаўскі ўнівэрсытэт у зімовым сэмэстры 1504 году. На 121 запісаных усяго колькі побач імя маюць і прозьвішча. Усе іншыя, як і Скарына, запісаныя толькі па імі, імі бацькі й месцы свайго паходжаньня.[41]

Другое нічым неабгрунтаванае вязьмо Пятрушэвічавых мяркаваньняў, гэта тое, што за «Крестным календаром» імя *Юры* — *Георгій* — ён уважае за імя праваслаўнае. Тымчасам імя гэтае агульнахрысьціянскае й такое-ж «каталіцкае», як і «праваслаўнае», бо на каталіцкім Захадзе Эўропы яно здаўна пашыранае ня менш, як на праваслаўным Усходзе. Культ сьвятога Юрага, а разам з гэтым і імя *Юры*, на Захадзе Эўропы ведамы ў першых там стагодзьдзях хрысьціянства. У самым Рыме знаны ён найменш ужо ад пачатку VI стагодзьдзя. У некаторых краёх Захаду сьвяты Юры з часам здабыў гэткую пашану ў народзе, што ўзьведзены быў навет і ў нацыянальныя патраны, як было ў Англіі ці Партугаліі. У Францыі-ж, падобна як і ў Беларусі, сьвяты Юры быў асабліва паважаны сялянствам, як апякун пасеваў і земляробства наагул.

Дык імя *Юры*, якое на Захадзе Эўропы, у залежнасьці ад мовы, прыняло рознае фанэтычнае гучаньне — *Жорж, Джордж, Джёрджыё, Ёрг* ды іншыя, — было вельмі шырака ведамае й паважанае якраз як імя ката-

---

[40] Chmiel A., тамсама, б. 91.

[41] Тамсама, б. 90—93.

ліцкае. Тое самае можна сказаць і аб землях Вялікага Княства Літоўскага, аб Беларусі. Тут імя *Юры* было папулярным ня толькі сярод праваслаўных, але й каталікоў, яшчэ доўга перад Скарынам. Для прыкладу, вобраз сьвятога Юрага сустракаем ужо на маестатычнай пячаці вялікага князя Ягайлы.[42] Ведама таксама, што ад 1423 году ў віленскай катэдры існаваў аўтар сьвятога Юрага ўфундаваны там баярынам Манівідам.[43] Ад пачатку-ж XVI стагодзьдзя Вільня мела й каталіцкую сьвятыню імя гэтага сьвятога, заснаваную, на памяць перамогі над Татарамі пад Клецкам, віленскім ваяводам Мікалаем Радзівілам.[44]

Калі ў 1498 годзе, дзеля ваеннае загрозы Масквы й Татараў, віленскія мяшчане наважылі абвесьці сваё места высокім абаронным мурам, дык праца над яго будоваю была ўрачыста, пры звоне званоў усіх чатырнаццаці праваслаўных і сямі каталіцкіх цэркваў, пачатая 23 красавіка, у дзень шанаванага й праваслаўнымі й каталікамі сьвятога Юрага, пераможцы цмока.[45] А сто год пасьлей, на пачатку XVII стагодзьдзя, за віленскага біскупа Войны, саборам каталіцкага духавенства сьвяты Юры, падобна як у Англіі ды Партугаліі, быў абвешчаны навет патранам Літвы (побач сьвятых Казімера й Мікалая).[46] Дык гісторыя дае даволі фактаў на тое, што культ сьвятога Юрага, а разам і ягонае імя, былі здаўна пашыраныя на тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага сярод каталікоў ня менш, як сярод праваслаўных, і дзеля гэтага няма ніякіх падставаў на тое, каб аб імі *Юры* на землях Беларусі гаварыць як аб імі «праваслаўным», як гэта рабілі Пятрушэвіч і «Крестны календар».

Ужо з вышэй пададзенага ясна вынікае, што калі Скарына й запраўды імя *Юры* меў, дык для паступленьня на Кракаўскі ўнівэрсытэт ня было яму ніякое патрэбы «прыкрываць» гэтае імя імем *Франьцішак*. Пацьвярджаюць гэта й самыя запісы Кракаўскага ўнівэрсытэту. Зь іх відаць, што ў веснавым і зімовым сэмэстры 1504 году, году паступленьня на ўнівэрсытэт Скарыны, прынятых было 356 студэнтаў, і 24 з гэтага ліку мелі імя Georgius. Ёсьць колькі навет выпадкаў, калі студэнты запісаныя як Georgius Georgy, значыцца «Юры сын Юрага», «Юр Юрэвіч» ці «Юры Юравіч».[47] Дык «праваслаўнае» паводля Пятрушэвіча й «Крестнаго календара» імя яўна не перашкаджала гэтаму, каб быць прынятым на кракаўскі, як і кажны іншы тагачасны ўнівэрсытэт.

Ня вытрымлівае крытыкі й Пятрушэвічава цьверджаньне аб тым, што імя *Франьцішак* Скарына прыняў як «маску» для паступленьня на ўнівэрсытэт. Гэтаму супярэчаць ведамыя аб доктару Скарыну жыцьцёвыя факты. Калі-б імя *Франьцішак* Скарына прыняў пад нейкім націскам ды карыстаўся ім як «маскаю», каб «скрыць» сваё праваслаўнае веравызнаньне й

[42] Gumowski M. Pieczęcie królów polskich, 13—14. Tabl. IX, 13.
[43] Semkowicz Władysław. Miscellanea archiwalne. „Ateneum Wileńskie“, R. I. Nr. 1. Wilno, 1923, b. 255.
[44] Радзівіл Мікалай. Ліст да ўдавы па Яне Глябовічу. Описание документов и бумаг Московского Архива Министерства Юстиции, XXI, б. 397.
[45] Василевский В. Ф. Очерк истории города Вильна. Памятники Русской старины в Западных губерниях Империи. Издаваемые... П. Н. Батюшковым, выпуск V. Петербург, 1872, б. 27.
[46] Kurczewski Jan. Biskupstwo Wileńskie. Wilno, 1912, б. 128.
[47] Chmiel A., тамсама, б. 86—92.

імя, як мяркаваў Пятрушэвіч, дык трэ' было-б спадзявацца, што ён гэтае імя адкіне зразу-ж, як кончыць унівэрсытэт і «маска» ня будзе больш патрэбная. Тымчасам імем Франьцішак, і толькі гэтым імем, Скарына карыстаецца праз усё жыцьцё. Толькі гэтае імя ён ужывае ў сваіх, выдадзеных у Празе, кнігах Бібліі, і, таксама, друкуючы пры дапамозе выдатных віленскіх праваслаўных мяшчанаў, праваслаўныя кнігі ў Вільні. Не закідае ён гэтага імя й падчас свае бытнасьці ў Каралеўцы на двары варожага каталіцтву прускага пратэстанцкага герцага Альбрэхта, дзе падобная «маска», калі-б яна была, ставала-б зусім ужо бязмэтнаю.[48]

Што імя *Франьцішак* сам Скарына не ўважаў за нейкае чужое, навязанае супроць ягонае волі імя, відаць ня толькі з таго, што ім ён толькі карыстаўся праз усё сваё жыцьцё падчас сваіх шматлікіх вандровак па краёх Эўропы, але, яшчэ больш яскрава і з таго, што аднаму з сваіх сыноў, пайменна таму, што малым яшчэ хлапчанём загінуў трагічна 2 чэрвеня 1541 году ў вялікім пажары Прагі, даў тое самае сваё імя *Франьцішак*.[49] З самога гэтага факту ясна, што імя *Франьцішак* доктар Скарына ўважаў за добрае, дастойнае імя, і ім яўна ганарыўся.

На заканчэньне разгляду Пятрушэвічавых мяркаваньняў аб Скарынавым імі варта прыгадаць яшчэ, што супярэчаць ягоным домыслам і ведамыя сяньня архіўныя дакумэнты з роднага Скарыну Полацка. Гэтак, полацкія судовыя акты ў справе спрэчкі зяцёў Івана Скарыны за радавую зямлю Скарынаў на полацкім замку, у якой была часьць і доктара Скарыны, згадваюць яго толькі пад адным імем — *Франьцішак*. Калі-б-жа ён меў і імя другое, *Юры*, ды асабліва, калі-б гэтым імем быў хрышчаны ды пад ім гадаваўся й рос у Полацку, дык дзе-як-дзе, а ў спрэчцы за радавую зямельную спадчыну, за бацькавіну, найперш гэтае імя павінна было-б у актах і зьявіцца, а не другое, *Франьцішак*, нажытае, паводля Пятрушэвіча, пазьней на чужыне, якое ў Полацку маглі мала чуць, ці й наагул ня ведаць. Дык акты роднага Скарынавага Полацка ня толькі не далі падтрыманьня Пятрушэвічавай дагадцы аб перамене Скарынам у Кракаве імя, але яўна ёй супярэчаць.[50]

5

> ...сам Скорина нигде этим именем себя не называет: и современникам своим, и нам, потомкам, он известен только под излюбленным своим именем «Франциск».
>
> *А. Степович, «Киевская старина», 1889 г.*

Калі пагляд аб існаваньні ў Скарыны двух імяў дзеля «чараў» выказаны «Крестным календаром» у навуковай літаратуры пасьлей часам і адцемліваўся, дык хутчэй як прыклад нейкае сярэднявяковае забабоннае мэн-

[48] Миловидов П. В., тамсама, б. 221—227. Таксама: Брага С. Кароль Альбрэхт..., б. 110—113.
[49] Florovskij A. V., тамсама, б. 17.
[50] Владимиров П. В., тамсама, б. 324. Таксама: Беларускі Архіў т. 2, б. 264.

тальнасьці. Затое мадыфікаваная й больш рэалістычная вэрсыя Пятрушэвіча аб «прыкрываньні» аднаго імя іншым, з часам знашло ў некаторых аўтараў послух, як ня выключанае, як магчымае, хоць і яўна непадмацаванае канкрэтнымі довадамі. Праўда, дагадкі Пятрушэвіча тады-ж былі сустрэтыя й з крытычнаю іх ацэнаю найперш некаторымі галіцкімі аўтарамі, якія зьвярнулі ўвагу на іх чыста гіпатэтычную канструкцыю. Гэтак А. Вахнянін[51] і О. Огоновскі[52] тады-ж падцемілі, што зусім неканечна Скарыну трэ' было «каталіцкім» імем «прыкрываць» імя «праваслаўнае», бо-ж магло быць і куды прасьцей: ён мог быць хрышчаны каталіцкім імем ужо пры нараджэньні — каталікі-ж у Вялікім Княсьцьве Літоўскім існавалі найменш ад часоў князя Ягайлы.

П. В. Валадзіміраў у сваей манаграфіі 1888 году аб доктару Скарыну хоць і не заняў нейкага станоўкага становішча ў пытаньні двух імяў Скарыны, але схіляўся аўна да таго, што імя *Юры* магло быць праваслаўнага паходжаньня. Ён у гэтым пытаньні выказаўся вельмі коратка: «Гэтае другое імя можа насьветліць пытаньне аб веравызнаньні Скарыны».[53] Пасярэдня, затое, Валадзіміраў падмацаваў Пятрушэвічаву канцэпцыю аб замене Скарынам імя ў Кракаве дадзенай памылковай інфармацыяй аб тым, што ў часы Скарыны ў Полацку ня было каталіцкага духавенства, ніводнае каталіцкае сьвятыні, а, значыцца, і ніякіх каталікоў.[54] З гэтага лягічна вынікала, што Скарына пры нараджэньні мусеў быць хрышчаны нейкім праваслаўным імем, а імя каталіцкае здабыў нейдзе пасьлей.

Гэтую памылку зразу-ж заўважыў і выправіў лепшы за Валадзімірава веданьнік культурна-рэлігійных дачыненьняў у Полацку XV стагодзьдзя П. Н. Бацюшкаў, які ў кнізе 1890 году «Белоруссия и Литва» зацеміў, што

> «Аўтар (Валадзіміраў, — С. Б.) несправядліва думае, быццам у Полацку канца XV і навет пачатку XVI стагодзьдзя ня было ніводнага каталіцкага касьцёла».[55]

Але працу Валадзімірава чыталі й чытаюць усе, хто асобаю доктара Скарыны цікавіцца, папраўку-ж Бацюшкава, дадзеную пры самым канцы ягонае кнігі пэтытам, у «Примечаниях», рэдка зь іх хто й толькі прыпадкова можа ведаць, і, у выніку, памылковы пагляд, пушчаны ў навуковы абыход Валадзіміравам, час-ад-часу адзываецца ў скарынаведнай літаратуры яшчэ й сяньня.[56]

Аб тым, што за часоў Францішка Скарыны ў Полацку быў каталіцкі касьцёл і сьвятары, і навет манахі й манастыр, ды паважны лік жыхарства каталіцкага веравызнаньня, сяньня няма ніякіх сумлеваў. Пра не

[51] Вахнянин Анатоль. О докторе Франциску Скорине и его литературной деятельности. Справоздане дирекціе ц. к. гимназіе акад. во Львове на рок школьный 1878/1879. Львов, 1879.

[52] Огоновскій Омелян. Исторія литературы руской, ч. I. Львов, 1887, б. 155.

[53] Владимиров П. В., тамсама, б. 45.

[54] Тамсама.

[55] Батюшков П. Н. Белоруссия и Литва. С.-Петербург, 1890. Примечание 280, б. 16.

[56] Пичета В. И. Культура Белоруссии в XVI в. Белоруссия и Литва XV—XVI вв. Академия Наук СССР. Институт славяноведения. Москва, 1961, б. 661.

малы лік каталікоў у Полацку тае пары сьветчыць найлепш тое, што калі ў 1498 годзе вялікі князь Аляксандра надаваў для Полацку прывілей майдэборскага меставога самаўраду, дык паставіў у ім вымаганьне, каб палова меставой рады, што мела складацца з 20-ці асоб, была каталіцкага веравызнаньня й адзін з двух бурмістраў быў таксама каталік.[57] Гэта ні ў якім выпадку ня сьветчыць аб тым, што й лік каталіцкага жыхарства места быў у падобнай прапорцыі, але гавора ўсё-ж ясна, што каталікі ў Полацку ў Скарынавыя часы існавалі ўжо ў куды паважнейшым ліку, як думаў Валадзіміраў. Выдадзены вялікім князем Аляксандрам колькі месяцаў пазьней, 14 сакавіка 1499 году, прывілей на майдэборскае права для Менску, падобных, рэлігійнага характару, вымаганьняў ня ставіць, з чаго відаць, што ў тагачасным Менску лік каталікоў быў нязначны.[58] Адцеміць яшчэ варта й цікавую драбніцу, што прывілейная грамата вялікага князя Александры дадзеная была для Полацку «в четверк, в день светого Францишка» (4 кастрычніка), значыцца ў дзень Скарынавага патрана.

З рэцэнзэнтаў Валадзіміравай манаграфіі да пытаньня веравызнаньня, а адначасна й імя доктара Скарыны, бліжэй і крытычна падышоў толькі А. Стэповіч у 1889 годзе ў часапісе «Кіевская старина». Стэповіч найперш падчыркнуў тую вагу, якую справа веравызнаньня доктара Скарыны мае для расейскіх дасьледнікаў:

> «... пытаньне аб яго (Скарыны) паходжаньні й веравызнаньні... у дадзеным выпадку пытаньне капітальнае вагі, а ня проста пытаньне пустое цікавасьці, паколькі ад такога ці іншага яго вырашэньня мог залежыць і той ці іншы пагляд гісторыка на істоту й значаньне прасьветнае дзейнасьці Скарыны, дадатны ці адмоўны, з гледзішча, разумеецца, нацыянальна расейскага».[59]

З арыентацыі, вось, на «нацыянальныя расейскія» інтарэсы Стэповіч і дакараў Валадзіміраву, што той у сваёй манаграфіі ня здолеў абгрунтаваць дастаткова пагляд аб праваслаўным веравызнаньні, а адначасна й «праваслаўным» імі доктара Скарыны. Стэповіч пры тым, яшчэ перад папраўкай Бацюшкава, выказаў свой недавер і да таго, што ў Полацку пры канцы XV стагодзьдзя ня было каталікоў, як цьвердзіў Валадзіміраў. У справе-ж імя *Георгі* ў Скарыны Стэповіч адцеміў:

> «Сам Скарына нідзе гэтым імем сябе не называў, і сваім сучасьнікам, і нам нашчадкам, ён ведамы толькі пад сваім улюбёным імем Франьцішак».[60]

Пагляды Пятрушэвіча аб зьмене Скарынам імя на Кракаўскім унівэрсытэце, як магчымыя, прыймаў, затое, у сваім нарысе біяграфіі доктара Скарыны А. Купалов. Ён пісаў, што імя *Франьцішак* Скарына «можна думаць атрымаў на Кракаўскім унівэрсытэце».[61] Яўхім Карскі ў сваіх «Бе-

[57] Акты относящиеся к истории Западной России. Собраные и изданые Археографической Коммиссиею, т. I. Санктпетербург, 1846, № 159, б. 179—182.

[58] Тамсама, № 165, б. 187—189.

[59] Степович А. Рэцэнзыя на: Владимиров П. В. Доктор Франциск Скорина... «Киевская Старина», т. XXIV. Киев, 1889, б. 516.

[60] Тамсама, б. 517—518.

[61] Купалов А., тамсама, б. 600.

лорусах» хоць і не заняў у гэтым пытаньні выразнага становішча, ды словамі «З лацінскім імем яму (Скарыну) было выгадней вучыцца на Заходніх каталіцкіх унівэрсытэтах»,[62] таксама быццам прымыкаў да паглядаў Пятрушэвіча. Затое за блізу пэўную гіпатэзу Пятрушэвіча аб «прыкрываньні» імя й веравызнаньня прыймаў М. Піотуховіч у сваім артыкуле аб Скарыну ў скарынінскім менскім юбілейным зборніку 1926 году.[63] Асьцеражнейшым быў другі аўтар таго самага зборніка, Ул. Пічэта, які хоць, з аднаго боку, адзначыў, што ход разважаньняў Пятрушэвіча, калі супаставіць яго з «фантастычнымі» мяркаваньнямі «Крестнаго календара», выглядае больш «правілным», дык з другога аб'ектыўна прызнаў, што пытаньне «падвойнасьці імён Скарыны й пасьля артыкулаў Пятрушэвіча засталося нявырашаным».[64]

Ёсьць у Скарынавым жыцьцяпісе важнае, неразьвязанае дастаткова й дагэтуль, пытаньне — пытаньне ягонага веравызнаньня. Шмат каго бянтэжыць факт, што пры яўна каталіцкім імі *Франьцішак*, доктар Скарына рупна й ахвярна друкаваў і пашыраў гэткія бясспрэчныя праваслаўныя выданьні, як віленскую «Малую падарожную кніжыцу», дзе поклікі на сьвятых усходніх праваслаўных патрыярхаў, малітвы за «сьвятую праваслаўную веру», праваслаўнае «Верую» бязь filioque, праваслаўныя сьвятцы. Неправаслаўнае імя выдаўца пры праваслаўным характары выдаваных ім кнігаў, выглядала на нейкую супярэчнасьць, якую цяжка пагадзіць, і гэта стала прычынаю, што ў паглядах на Скарынавую веру сярод дасьледнікаў няма адналітасьці. Уважалі й ўважаюць яго за праваслаўнага, каталіка, вуніята, пратэстанта, гусыта, а навет — рэлігійна індыфэрэнтнага.[65]

Разьвязаць гэтую супярэчнасьць яшчэ ў 1867 годзе, ды ў спосаб адваротны «Крестнаму календару», пробаў расейскі дасьледнік А. Віктараў, які яшчэ ня ведаў тады пра магчымае існаваньне ў Скарыны імя *Юры*. Віктараў пісаў:

> «Скарына мог быць запраўды хрышчаны па лацінскім абрадзе, але пасьля мог перайсьці ў праваслаў'е».[66]

Прапанаваная Віктаравам разьвязка супярэчнасьцяў з дапушчэньнем аб пераходзе Скарыны з каталіцтва на праваслаў'е, не знайшла, аднак-жа, прызнаньня ў пазьнейшых дасьледнікаў. Для аўтараў XIX—XX стагодзьдзяў, часу, калі лінія рэлігійнага разьмежаваньня між праваслаўнымі й

[62] Карский Е. Ф., тамсама, б. 25.

[63] Піотуховіч Міхал, Франьцішак Скарына. Чатырохсотлецьце беларускага друку. Менск, 1926, б. 161—163.

[64] Пічэта Ул. Scoriniana..., б. 293.

[65] Пічэта Ул., тамсама, б. 293. Флоровский А. В. Чешская библия..., б. 207—208. Там пералік пару дзесяткоў аўтараў з рознымі паглядамі ў гэтым пытаньні. Аўтар друкаванае гэтта працы схіляецца да думкі, што хоць магчыма доктар Скарына й быў хрышчаны каталіцкім сьвятаром, і дзеля гэтага меў імя *Франьцішак*, дый уважаць яго трэба, судзячы па характары ягоных выданьняў, за праваслаўнага, паколькі пры азначэньні веравызнаньня важнейшымі й выраішальнымі павінны быць пагляды й дзейнасьць чалавека, а менш імя, якое звычайна дастае кажны, незалежна ад свае волі, пры нараджэньні.

[66] Викторов Алексей. Замечательное открытие в древнорусском книжном мире. Беседы в Обществе любителей российской словесности при Императорском Московском Университете, вып. I. Москва, 1867, б. 20.

каталікамі на землях Беларусі была зарысаваная ўжо вельмі войстра, каталіцкае імя Скарыны пры праваслаўным характары выдадзеных ім кнігаў, было нейкім незразумелым парадоксам. Ніхто зь іх нейк не зьвярнуў увагі на тое, што супярэчнасьць гэтая існавала для XIX—XX стагодзьдзяў, але яе нейк не адчувалі ў пару доктара Скарыны. Ніякое супярэчнасьці, у кажным выпадку, ня бачылі ў гэтым Скарынавыя, сучасныя яму, суродзічы, найперш тыя выдатныя праваслаўныя мэцэнаты ягонага выдавецтва, як «найстаршы бурмістр» Вільні Якуб Бабіч ды райца места Багдан Анкевіч, што апякаваліся Скарынавай выдавецкай справай ды гойна яе фінансавалі.

Хоць сьведамасьць праваслаўнага характару Скарынавых кнігаў пры каталіцкім яго імі і схінала некаторых аўтараў да азіраньня на Пятрушэвічаву гіпатэзу, як на магчымае высьсненьне загадкі, але ні згаданы вышэй Валадзіміраў, ні Купалоў, Карскі або Піотуховіч, і ніхто іншы ня ішлі ўсё-ж гэтак далёка, каб адкідаць імя Скарыны *Франьцішак* ды замяніваць яго імем *Георгій*, як чыніцца гэта часта цяпер.

З публікацыяй у 1925 годзе тэзы Лаўмянскага аб тым, што Georgii у вадным адзіным акце зьявілася праз звычайную памылку, з пад Пятрушэвічавай гіпатэзы выймаўся вуглавы яе камень і падважываўся ўвесь сэнс яе існаваньня. У справе цьверджаньня Лаўмянскага, аднак-жа, ні Піотуховіч, ні Пічэта, ні іншыя аўтары скарынінскага менскага зборніка 1926 году не пасьпелі выказацца, бо ў часе прыгатовы зборніка зь імі відавочна, яшчэ ня былі знаёмыя. Пару-ж год пазьней Скарына ў БССР быў абвешчаны «клясава варожым», а яшчэ пасьлей, усе вышэй названыя аўтары былі арыштаваныя, сасланыя, некаторыя й фізычна зьнішчаныя, і займаць становішча ў падобных пытаньнях ня было ўжо ня толькі як, але й каму.

6

> ...вопрос о его происхождении и вероисповедании... вопрос капитальной важности... так как от того или инаго его решения... зависит и тот или иной взгляд историка на сущность и значение просветительной деятельности Скорины, положительный или отрицательный с точки зрения, разумеется, национально русской.
>
> *А. Степович, «Киевская старина», 1889 г.*

Хоць за мінулых звыш сто год ад Круповічавай публікацыі прывілейнае граматы, у якой раз пры прозьвішчы й імі доктара Скарыны ёсьць і Georgii, ува ўсёй, і даволі багатай, пасьлейшай скарынаведнай літаратуры не зьявілася аніводнага факту на пацьверджаньне таго, што гэтае імя ў Скарыны запраўды было й што яно ня звычайная апіска, і, наўсуперак таму, што існаваньне гэтага імя ў Скарыны з навуковага гледзішча гадамі ставала ўсё болей і болей сумлеўным, — у СССР ад Другое Сусьветнае Вайны наглядаецца курс супроцьлежны навуковай вымове дакумэнтаў і фактаў. Імя, якога доктар Скарына сам ні разу ня ўжыў, ды й сама магчымасьць існаваньня якога абапертая на ўсяго аднаразовай яго паяве ў копіі аднаго

адзінага акту, — гэтае імя ў савецкім паваенным друку, ды зь яўным націскам, прапагавалася як адзінае Скарынавае імя. Імя-ж якім Скарына заўсёды й толькі карыстаўся, ягонае, як калісьці падцеміў А. Стэповіч, імя «ўлюблёнае», ці адсоўвалася на другое месца, ці, часта, і зусім замоўчвалася. Дзеля таго, што ў СССР гэтая, здавалася-б, другарадная справа, стала нейк вельмі важнаю, даводзіцца прыглядзіцца да яе пільней, каб выявіць яе прычыны й матывы, прасачыць яе пачаткі.

Калі на прасторы Беларусі ўжо ад звыш поўтысячы год побач праваслаўнае веры існуе й каталіцкая, і для беларускага й праваслаўнага вуха *Франьцішкі, Вінцэсі, Казімеры, Вацлавы* ды *Станіславы* й у штодзенным быце, і ў гісторыі, і ў літаратуры не навіна, дык у Маскве каталіцкае імя выдатнага дзеяча «залатога веку» беларускае культуры яўна няпрыемна ўражала й уражае расейскія ўжо ня толькі рэлігійныя, але й нацыянальныя пачуцьці, як нешта чужое, а навет і варожае. Як доўга Скарына быў толькі *Франьцішкам,* рабіць зь яго «общероссийского первопечатника» й патрыёту, або ставіць яму памятнікі, як прапанаваў калісьці «Крестный календарь», у Маскве ніхто ня думаў і было там гэта проста немагчыма: «общероссийский первопечатник» і раптам — *Франьцішак!* Для маскоўскага вуха й мэнтальнасьці нешта не сумяшчальнае.

Накш было на землях Беларусі, дзе праваслаўная вера ад стагодзьдзяў была ў нясупынным сутыку й суіснаваньні зь верай каталіцкай, і дзе неправаслаўнае імя пры праваслаўнай дзейнасьці й перакананьнях, і наадварот, ня рэдкая, гістарычна абумоўленая, зьява. Ведама, што якраз на землях Беларусі дайшло да спатканьня, скрыжаваньня й сваеасаблівае сынтэзы заходніх эўрапейскіх і ўсходніх візантыйскіх цывілізацыйных элемэнтаў із старавечнымі беларускімі культурнымі традыцыямі ў галіне мастацтва, культуры, пісьменнасьці.[67] Адбітак гэтага яскравы й на асобе, інтэлекце й дзейнасьці й доктара Скарыны.

Важным было асабліва тое, што ў ходзе гістарычных падзеяў праваслаўе ў Беларусі набрала традыцыйных свомасьцяў беларускае зямлі з дэмакратычнымі, талерантнымі дачыненьнямі да людзей іншых рэлігійных перакананьняў ды адрозных культурных традыцыяў. Гэтым праваслаўе Беларусі розьнілася ад праваслаўя маскоўскага зь яго самазамкнутасьцяй, фанатычным абмежаваньнем, ультраканэсрватыўным артадаксальным дагматызмам ды крайняй варажынёй і неталерантнасьцяй да ўсіх іншых, і найперш — іншых хрысьціянскіх веравызнаньняў.

Асабліва яскраваю розьніца гэтая была ў прыраўнаньні Маскоўшчыны да Беларусі перадрэфармацыйнае й перадвунійнае, Беларусі Скарынавае пары. Двум тагачасным выдатным праваслаўным дзеячом — «найстаршаму бурмістру слаўнага й вялікага места Віленскага», Якубу Бабічу, і радцы таго-ж сталічнага «места Віленскага» Багдану Анкевічу, неправаслаўнае імя Скарыны ня было перашкодаю для тога, каб горача маральна й шчодра матар'яльна ўспамагаць яго й у Празе, і ў Вільні ў ягонай адданай, ахвярнай выдавецкай дзейнасьці для пажытку й дабра сваіх-жа праваслаўных суродзічаў. Дык сама думка, што Скарына, рэдактар і выдавец праваслаўных кнігаў, *Франьцішкам* ня можа быць, а мусіць быць толькі *Георгіем,* зарадзілася ня зь беларускіх традыцыяў дэмакратычнае талеранцыі, а толькі з расейскага духовага асяродзьдзя й мэнтальнасьці, для якое заходняе, і, асабліва, заходняе каталіцкае імя, не сумяшчаецца з паймом ня толькі ўжо расейскае, але й беларускае нацыянальнасьці.

У першыя гады існаваньня савецкае Масквы, новы таталітарны рэжым, заняты клопатамі мацаваньня свае ўлады ды ўблытаны ў жорсткае змаганьне партыйных правадыроў за дыктатарскую пазыцыю, зьвяртаць увагу на дзеяча старое беларускае культуры й, асабліва, на тое ці іншае ягонае імя, ня меў часу ані магчымасьці. Але ўжо пры канцы 20-х год палажэньне зьмянілася й у БССР доктар Скарына быў абвешчаны рэакцыйным, клясава варожым «сярэднявяковым манахам». Гэты палітычны асуд Скарыну быў дадзены ў афіцыйным артыкуле сакратара ЦК КПБ В. Кнорына, што зьявіўся ў прэсе БССР на пачатку 1928 году.[68] Ад гэтага часу ў БССР праводзіцца сыстэматычная партыйная нагонка на Скарыну, разьдзелы аб ім вычырківаюцца з падручнікаў гісторыі й гісторыі беларускае літаратуры. Калі-ж прозьвішча ягонае там часам і згадвалася, дык з адначасным войстрым зьвінавачаньнем у «буржуазнасьці». Скарынавыя партрэты выкідаліся із школаў, музэяў, грамадзкіх установаў. Нішчыліся як «клясавага ворага», як беларускага «нацдэма» ў мінулым, ягоныя скульптурныя вобразы.

Ды Скарына — завялікая постаць, каб лёгка можна было яго вычыркнуць з балонак гісторыі, тымбольш, што сваёй дзейнасьцяй ахопліваў ён аж колькі краеў Эўропы й быў культурнай вялічынёй ня толькі мясцовага беларускага, але шырэйшага эўрапейскага засягу й значаньня. Гэта ня прыпадкам Скарынаў партрэт красуецца сяньня й у далёкім ад Полацку Падуанскім унівэрсытэце.[69] Вось дзеля гэтага ў часе апошняе сусьветнае вайны, калі ў Маскве пачалі рыхтавацца да рэакупацыі земляў Беларусі й там вызначаліся новыя вехі будучае нацыянальнае там палітыкі, і да Скарыны ўзяты быў іншы курс. Гэтым-жа часам, 1 студзеня 1944 году, прыпадалі якраз 25-я ўгодкі абвешчаньня ў 1919 годзе ў Смаленску БССР. Была зручная нагода для пачатку новае прапагандная акцыі на беларускім нацыянальным адрэзку. У Маскве да 25-х угодкаў БССР рыхтаваўся да выхаду грамадзка-палітычны й літаратурны двумесячнік «Беларусь», першы нумар якога на самым пачатку студзеня 1944 году й паказаўся.

Перадавіцаю першага нумару новага часапісу быў артыкул тагачаснага сакратара ЦК КПБ Г. Гарбунова «25 год Беларускае СССР». У гэтым арты-

---

[67] Аб сынтэзе на землях Беларусі культурных элемэнтаў візантыйскіх, заходняэўрапейскіх і радзімых мясцовых у працах: Максімовіч Рыгор. Важнейшыя мамэнты культурных працэсаў Беларусі. «Запісы» Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, кн. 2 (6). Нью Ёрк, 1954, б. 65—84. Заканчэньне ў: «Конадні», кн. 3. Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва. Нью Ёрк, 1955, б. 55—72. Акіншэвіч Л. Пра «Цывілізацыйныя асновы» беларускага гістарычнага працэсу. «Запісы» Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, кн. 2 (4). Нью Ёрк, 1953, б. 70—79. Аб тых самых працэсах сынтэзы ў беларускім мастацтве: Шчакаціхін Мікола. Нарысы з гісторыі беларускага мастацтва, т. І. Інстытут Беларускае Культуры. Менск, 1928.

[68] Кнорын В. Аб рашаючых «дробязях» у вялікім пытаньні. «Асьвета», № 4. Часапіс Народнага Камісарыяту Асьветы Саюзу Працаўнікоў Асьветы. Менск, 1928, б. 4.

[69] Брага С. Партрэты ..., б. 149—151.

куле Скарына, між іншым, ня толькі ўжо згадваўся, але навет і славіўся. Ды згадваўся ён з аднэй вельмі характэрнай зьменай: імя *Францішак* у яго ня было. Называўся ён цяпер *Георгій.* У тым самым нумары часапісу друкаваўся й артыкул аб Скарыну М. Ларчанкі. Артыкул меў загаловак: «Вялікі прасьветнік *Георгій* Скарына». З розных гледзішчаў цікавая сама фраза, у якой Гарбуноў згадвае *Георгія* Скарыну:

> «Беларускі народ спарадзіў імёны, каторыя навекі ўвойдуць у гісторыю. У вякох нашай нацыянальнай славы, побач з слаўнымі імёнамі вялікага беларускага прасьветніка Георгія Скарыны, Васіля Цяпінскага, Багушэвіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, побач з слаўнымі імёнамі барцоў за народную справу Кастуся Каліноўскага, Галоты, Крывашапкі, Вашчылы . . .»[70]

З прыведзеных вышэй радкоў відаць, што калі Скарыну сакратар ЦК КПБ імя *Францішак* зьмяніў на *Георгій,* дык у Багушэвіча, таксама *Францішка,* падставіць якому нейкае іншае імя, аднак-жа, ня было ўжо ніякіх падставаў, імя гэтае наагул прапушчанае.

Зь перадавога артыкулу сакратара ЦК КПБ у першым нумары новага часапісу зьмена становішча Масквы да Скарыны беларускім падсавецкім чытачом была ясная: у спадзяваньні павароту на землі Беларусі, каб зрабіць «добрае ўражаньне» ды крануць патрыятычныя пачуцьці Беларусаў, яна зьнімала із Скарыны колішнюю, кінутую вуснамі Кнорына, анатэму, і дазваляла Беларусам вярнуць яго ў нацыянальны Пантэон слаўных мужоў свае гісторыі. Гэтак, пасьля 15 год выгнаньня, можна было вярнуць Скарыну на бачыны беларускага падсавецкага друку, вярнуць навет у «нацыянальнай славе», бяз абзываньняў «сярэднявяковым манахам», бяз прытыкаў аб не пралетарскім сацыяльным паходжаньні. Але вярнуцца Скарына мог толькі як *Георгій.* Як *Францішак* ён і далей заставаўся непажаданым — persona non grata.

Становішча занятае ў справе доктара Скарыны й ягонага імя найвышшым, прызначаным для Беларусі Масквою партыйным аўтарытэтам, ды ў часапісе, што пачаў выдавацца ў пару сталінскае безагляднае дыктатуры ў самым цэнтры імпэрыі, была раўназначная афіцыйнай зьмене палітычнае лініі, абавязваючай усіх партыйнай інструкцыі-загаду, якому зразу-ж і сталі падпарадкавацца падсавецкія беларускія журналістыя, пісьменьнікі, навуковыя працаўнікі. Ад гэтага часу й вядзе свой пачатак тая настойлівая і, асабліва, у БССР, падсавецкая «георгізацыя» доктара Скарыны. Там ён у паваенную пару прапагаваўся ўвесь час як *Георгій.* Толькі рэдчас, нясьмела, і толькі на другім месцы згадвалася й ягонае запраўднае імя, імя, якое сам Скарына праз усё сваё жыцьцё толькі ўжываў — *Францішак.*

Цікава адцеміць, што незважаючы на вайну ў поўным яе тады разгары й на ваенныя франты, факт наважанае Масквою рэгабілітацыі Скарыны, з адначаснаю заменаю ягонага імя, быў тады-ж заўважаны й «сыгналізаваны» і ў беларускім эміграцыйным друку. Аб гэтым у бэрлінскай «Раніцы» ўжо 2 красавіка 1944 году, ці ўсяго тры месяцы пасьля паявы першага нумару «Беларусі» ў Маскве, паведамляў З. Крыцкі ў вартыкуле пад загалоўкам: «Францішак — Георгій, або ворагавы сыгналы каля нашага Скарыны . . .»[71]

[70] Гарбуноў Г. 25 год Беларускае ССР. «Беларусь», № I. Масква, 1944.

Калі ўважней прыгледзіцца да падсавецкае «геаргізацыі» Скарыны, дык можна заўважыць, што ёсьць не адзін, а колькі аспэктаў гэтае, палітычна задуманае, акцыі перахрышчваньня рэгабілітаванага беларускага гуманісты-вучонага й першадрукара XVI стагодзьдзя. У рэлігійнай роўніцы гэтае, паводля колішняга азначэньня А. Стэповіча, «капітальнае вагі» пытаньне для «расейскіх нацыянальных інтарэсаў», важнае й для сучаснае атэістычнае Масквы, бо пазваляе прадстаўляць Скарыну як праваслаўнага, а гэта важны крок у кірунку набліжэньня Скарыны-Беларуса да Масквы й Расеі й у роўніцы нацыянальнай ды да высоўваньня яго, дзе прапагандна мэтазгодна й трэба, як «общероссийского», ці й проста свайго «русского». Паступаць гэтак із Скарынам *Францішкам* прапагандна яўна менш зручна.[72]

А ад нацыянальнае інтэграцыі Скарыны зь «вялікім рускім народам» простая ўжо дарога й да палітычнага аспэкту справы — да прадстаўляньня Скарыны як прапагатара «общероссийской» ідэялёгіі. У «Истории БССР» 1956 году выданьня Акадэміі Навук БССР канцэпцыя гэтая сфармуляваная словамі: «он отразил социально-политические устремления белорусского народа к единению с русским народом . . .»[73] У цывілізацыйным аспэкце ў намаганьнях пазбавіць Скарыну імя*Францішак* выяўляецца старавечная варажыня Масквы да культурных элемэнтаў Захаду, і, асабліва, да ўсяго заходняга «лацінскага». Імя *Францішак,* у дадзеным выпадку, непажаданы Маскве сымбаль блізкое, цеснае зьвязанасьці Скарыны й Беларусі XVI стаг. з духовым сьветам і культурнымі працэсамі эўрапейскага Захаду.

Лёгка зацеміць, што прычыны й матывы сучаснага савецкага пераймяноўваньня Скарыны з *Францішка* на *Георгія* ў сваёй істоце тыя самыя, што былі й у Масквы часоў «Крестнаго календаря» 1873 году. Гэта намаганьне «ўбудаваць» Скарыну ў сваю вялікадзяржаўную канцэпцыю й ей яго, ягоную дзейнасьць і спадчыну падпарадкаваць.

7

> . . . Георгий . . . это едва-ли не недоразумение . . .
> *А. В. Флоровский, 1946 г.*
>
> Многія . . . памылкова называюць Скарыну Георгіем.
> *М. Прашковіч, 1965 г.*

Калі ад апошняе сусьветнае вайны ў падсавецкім друку імя *Георгій,* як імя доктара Скарыны, было шырака папулярызаванае, дык, апрача афіцыйнага партыйнага націску, у некаторай меры спрыяла гэтаму й тая гэрмэтычная ізаляцыя падсавецкіх навукоўцаў ад замежнае навейшае ска-

[71] Крыцкі В. Францішак — Георгі, або ворагавы сыгналы каля нашага Скарыны . . . «Раніца», № 14/176. Бэрлін, 2 красавіка 1944 г., б. 4.

[72] Прыкладам, у «Большая медицинская энциклопедия», изд. 2-ое, т. 17, Москва, 1960, б. 256. партрэт доктара Францішка Скарыны зь ягонае Біблії, з подпісам «Георгий Скорина», аздабляе артыкул «Медицина в Московском государстве»!

[73] История Белорусской ССР, т. I, Академия Наук БССР. Минск, 1956, б. 106.

рынаведнае літаратуры, што трывала ад пачатку трыццатых год гэтага стагодзьдзя аж да канца сталінскае дыктатуры. У выніку, падсавецкія аўтары, якія асобаю доктара Скарыны сталі з часам цікавіцца, з тэзамі й довадамі Лаўмянскага ў пытаньні «двуіменнасьці» Скарыны маглі пазнаёміцца толькі праз трыццаць год ад іх публікацыі, ці ў другой палове пяцідзесятых год.

Адзін зь іх, віленскі дасьледнік Л. І. Уладзімераў, пазнаёміўшыся з адпаведнымі актавымі тэкстамі, прызнаў у 1956 годзе за правілную тэзу Лаўмянскага аб тым, што Georgii ў копіі акту зьявілася з Egregii праз памылку.[74] Затое два іншыя аўтары — менскі М. А. Алексютовіч і маскоўскі А. А. Сідараў — наадварот, сталі ў вабароне *Георгія,* як скарынавага «запраўднага» імя зь яўнаю мэтай апраўдаць і навукова легалізаваць факт падсавецкага перайманоўваньня доктара Скарыны.

Алексютовіч заняў да гэтага пытаньня становішча ў 1957 годзе ў сваёй, выдадзенай Інстытутам філязофіі Акадэміі Навук БССР, кніжцы аб Скарыну. Алексютовіч там піша:

> «Некаторыя вучоныя, як напрыклад Г. Лаўмянскі й Л. І. Уладзімераў, аспрэчваюць той факт, што Скарына меў праваслаўнае імя Георгій. Яны лічаць, што праваслаўнае імя Скарыны, якое ён нібыта меў да пераходу ў каталіцтва, нам невядома. Георгіем-жа яго называюць памылкова. Сам Скарына ўсюды называе сябе толькі Францішкам. Пад гэтым імём ён выступае й ува ўсіх вядомых «аўтэнтычных» (арыгінальных) дакумэнтах ... Гэтую думку трэба лічыць памылковай. Справа ў тым, што выданы каралём прывілей вызваляў Скарыну ад судовых прасьледваньняў за даўгі брата Івана, які да сваёй сьмерці жыў у Полацку. Паколькі тут гутарка ідзе аб маёмасных справах, кароль, відаць, спэцыяльна ўказваў у прывілеі праваслаўнае імя Скарыны Георгій, якое ён атрымаў у тым-жа Полацку пры хрышчэньні й быў там пад ім вядомы. Мы ўважліва разгледзілі адпаведныя месцы ў прывілеі й грамаце й прыйшлі да цьвёрдага перакананьня, што перапісчык, які, бязумоўна, павінен быў добра ведаць лацінскую мову, ня мог дапусьціць памылкі. Зблытаць у даным выпадку два зусім розныя словы egregium і Georgii ніяк немагчыма, тым больш, калі справа датычыцца юрыдычных дакумэнтаў».[75]

З прыведзеных тут цытатаў найперш відаць, што Алексютовіч, хоць і напісаў сваю кніжыцу з даручэньня гэткае ў савецкай сыстэме аўтарытэтнае ўстановы, як «Інстытут філязофіі Акадэміі Наяук», аднак-жа ў фактах біяграфіі доктара Скарыны ён яўна здэзарыентаваны. Іван Скарына, брат доктара Франьцішка, перад сваёй сьмерцяй жыў ня ў Полацку, а ў далёкім ад яго Пазнані, у Польшчы, дзе ў 1529 годзе ён і памёр. Усе клопаты й няпрыемнасьці за ягоныя даўгі доктар Скарына меў перад пазнанскімі мясцовымі ўладамі й судом, а не полацкімі.[76] Для пазнанскага-ж

[74] Vladimirovas L. I. Franciškus Skorina — vilniaus spaudos pradininkas. Vilnius, 1956.

[75] Алексютовіч М. А., тамсама, б. 40.

[76] Wojciechowska M., тамсама, б. 473—475.

суду напэўна было зусім абыякава, пад якім імем Скарына рос у Полацку, калі-б гэтае імя было навет і іншае ад *Франьціішак,* і дзеля гэтага ня было ніякое патрэбы ў тэкст граматы ўводзіць імя Georgius знарок, як даводзіць Алексютовіч. Ня мае аніякое дакумэнтнае падставы аўтар і на сваё цьверджаньне аб тым, што імя *Георгій* Скарына атрымаў у Полацку пры хрышчэньні. Гэта толькі нічым неабгрунтаваная вера аўтара. Полацкія акты Скарыну знаюць толькі як *Франьцішка.*

Як з пададзеных раней фактаў аб пашырэньні імя Georgius і на каталіцкім Захадзе, і сярод каталікоў на землях Вялікага Княства Літоўскага, відаць, называць імя *Георгій* «праваслаўным», як, за «Крестным календаром» робіць Алексютовіч, няма таксама ніякіх падставаў. Georgius — *Юры* — імя агульнахрысьціянскае, і такое-ж каталіцкае, як і праваслаўнае. Дык уся першая частка Алексютовічавых разважаньняў ня мае пад сабой ніякога абгрунтаваньня і ў актах, і ў фактах.

Алексютовіч, таксама, яўна не абазнаны зь лёгікаю разважаньняў Лаўмянскага й істоты ягоных вывадаў. Ён цьвердзіць: «мы ўважліва разгледзілі адпаведнае месца ў прывілеі й грамаце й прышлі да цьвёрдага перакананьня, што перапісчык ... ня мог дапусьціць памылкі ...» Што да гэтага «цьвёрдага перакананьня», дык, найперш, Алексютовіч «уважліва разглядаў» не арыгінал граматы, які быў зразу-ж па напісаньні дадзены доктару Скарыну на рукі й, відавочна, не захаваўся, найхутчэй згарэў у вагні таго вялікага пажару Прагі 1541 году, у якім трагічна загінуў і адзін із Скарынавых сыноў. Дык Алексютовіч мог бачыць толькі тую самую копію граматы з каралеўскае канцылярыі, зь якое тэкст для друку ўзяў сто год таму М. Круповіч, і толькі па гэтай копіі ён ніяк ня можа мець аб'ектыўных падставаў для «цьвёрдага перакананьня» ў тым, што гэтак дакладна было й у арыгінале, і што перапісчык запраўды памылкі не зрабіў. Высьніць справу напэўна магло-б толькі супастаўленьне тэксту копіі з тэкстам арыгіналу. Калі-ж гэтак зьверыць немагчыма, бо арыгінал не захаваўся, ці ня знойдзены, дык ёсьць іншы спосаб, каб давесьці, што перапісчык не памыліўся: трэба знайсьці хоць адзін нейкі дакумэнт, у якім імя *Юры* — Georgius — як імя Скарыны было-б пададзенае напэўна й ужо бязь ніякіх сумлеваў.

Ад часу друку тэкстаў граматаў Круповічам прайшло ўжо звыш ста год, а ад публікацыі засьцярогаў Лаўмянскага што да дакладнасьці копіі, сорак. За гэты час аб доктару Скарыну было выяўлена шмат новых архіўных актаў. Сяньня ведама каля 30-цёх дакумэнтаў, дзе Скарынавае прозьвішча, разам зь імем, згадваецца. Ува ўсіх іх ёсьць толькі адно ягонае імя — *Франьцішак,* і ніразу Georgius — *Юры.* З гэтага лішні раз ясна, што Алексютовічавы «цьвёрдыя перакананьні» — вера неабаснаваная на фактах.

Недакладны Алексютовіч і тады, калі кажа, што «зблытаць ... два зусім розныя словы egregium і Georgii ніяк немагчыма ...» Адпаведны лацінскі сказ граматы вымагае роднага склону гэтых абодвух словаў, значыцца не egregium, але egregii, а ў гэткім выглядзе слова гэтае мае ўжо зусім адзінакавы канчатак як і ў Georgii. Паколькі-ж і ў пачатку абодвух словаў маем

блізу тыя самыя літары, толькі ў крыху рознай перастаноўцы, дык зблытаць, асабліва пры пасьпешным перапісваньні, больш чым лёгка.

З вышэй разгледжанага відаць, што лішне й яўна непатрэбна хутка Алексютовіч пры канцы сваіх вывадаў забывае на тое, аб чым сам гавора напачатку, а пайменна, што «сам Скарына ўсюды называе сябе толькі Франьцішкам», ды што «пад гэтым імем ён выступае й ува ўсіх вядомых «аўтэнтычных» дакумэнтах». Калі-б гэтых бясспрэчных фактаў аўтар трымаўся, быў-бы ён калі й далей ад сваіх «цьвёрдых перакананьняў», ды, затое, куды бліжэй праўды.[77]

А. А. Сідараў у вабароне імя Georgius у доктара Скарыны выступіў у 1964 годзе, у вартыкуле пісаным з нагоды 400-годзьдзя маскоўскага друку. Сідараў у гэтым пытаньні кажа:

> «Чэскі вучоны А. Фляроўскі, які апублікаваў не малы лік дакумэнтаў аб апошніх гадох жыцьця Скарыны, выказаў сумляваньне ў тым, што ягонае імя выводзілася ад славянскага «Георгій», паколькі Скарына сябе часьцей называў «Францискам», «Франтишкам». У дзяржаўнай бібліятэцы СССР імя В. І. Леніна ня гэтак даўно былі атрыманыя фатакопіі дакумэнтаў, што перахоўваюцца ў Польшчы, зь якіх вынікае, што дапушчэньне Фляроўскага — імя «Георгій» зьявілася ад няправільнага адчытаня слова «EGREGIUS» — павінна быць адхіленае. У дакумэнтах «Георгій» чытаецца зусім выразна».[78]

Што да гэтае, аўтарытэтнае ня менш як і ў Алексютовіча, заявы, дык адцеміць найперш трэба, што словы Сідарава «Скарына *часьцей* сябе называў *Франьцішак»* не адказваюць праўдзе. Скарына сябе называў *толькі Франьцішкам* і ніколі, ні разу *Георгіем,* ці нейкім іншым імем. Недакладны Сідараў і ў правапісе, калі падае, што Скарына сваё імя пісаў *«Франтишак».* Імя гэтае Скарына, згодна з вымаганьнямі беларускае фанэтыкі, заўсёды пісаў толькі праз *«ц»* — *Францишек»* а не праз расейскае *«т».*

Таксама ня ясна, што А. А. Сідараў разумее пад сваім выражэньнем «славянскае *Георгій».* Імя *Георгій* зусім не «славянскае», а грэцкае. Лёгка зацеміць, што ў яго карані тое-ж грэцкае *«гео-»* — «зямля», — якое маем і ў словах *геаграфія, геалёгія, геамэтрыя,* ды падобных. Імя гэтае пагрэцку значыць *земляроб, селянін.* Гэта адна з прычынаў, чаму сьвяты Юры з часам у Беларусі, Францыі й іншых краёх быў узьведзены ў патранаапякуна ўраджаяў і земляробства. Дык *Георгій* імя грэцкае й славянскім мовам яно натолькі далёкае й чужое, што ўва ўсіх іх зьявіліся свае адпаведнікі гэтага імя: *Юр, Юры, Юр'е* ў Беларусаў і Украінцаў, *Юр* таксама ў Славенцаў, *Юрай* у Сэрбаў і Харватаў, народнае *Юрій* у Баўгараў.

І ў народнай расейскай мове здаўна ёсьць *Юрий.* Толькі расейскай мове кніжнай маскоўскімі царкоўнікамі была з часам навязаная грэцкая форма гэтага імя *Георгий,* якая выціснула сваё *Юрий.* Навет і ў заходніх славянаў — Jiřy у Чэхаў, а Jerzy у Палякаў, — фанэтычна вельмі далёкае ад грэцкага *Георгій.* Дык, калі гаварыць аб нейкай «славянскай» форме імя *Георгій,* дык хутчэй можна было-б уважаць за яе *Юр* ці *Юры,* як пашыранае, зь нязначнымі фанэтычнымі адменамі, ува ўсіх усходніх і паўдзённых славянаў, але няма ніякіх падставаў, каб называць «славянскім» чыста грэцкае *Георгій.*

Заява-ж А. А. Сідарава па самой істоце пытаньня, пайменна, што «дапушчэньне Фляроўскага» аб тым, што імя *Георгій* у Скарыны зьявілася па недаразуменьні й «павінна быць адхіленае», бо ў фатастатах дакумэтнаў атрыманых з Польшчы «выразна чытаецца Георгій», сьветчыць толькі аб тым, што аўтар незнаёмы з ходам разважаньняў Г. Лаўмянскага ў гэтым пытаньні. Лаўмянскі зусім не пярэчыў што ў копіі дакумэнту Georgii чытаецца выразна, а толькі цьвердзіў, што трапіла яно туды праз апіску перапісчыка, які слова арыгіналу Egregii праз пасьпех ці недагляд «перакруціў» на Georgii. А паколькі Сідараў мог бачыць толькі фатастат тае самае копіі дакумэнту, бо пра існаваньне арыгіналу нікому нічога ня ведама, дык і ягонае катэгарычнае «адхіляньне» цьверджаньня А. Фляроўскага зусім ня мае тае аўтарытэтнае сілы, даць якую намагаецца яму аўтар.

А. А. Сідараў у сваім артыкуле высака ўзносіць гістарычнае значаньне культурнае дзейнасьці доктара Скарыны. Між іншым ён кажа:

> «Скарына — *выдавец,* а не наборшчык, ня друкар, не работнік станка. Ён — вучоны, інтэлігент, пісьменьнік, перакладнік, ён — ідэялёг, рэдактар, мовавед і грамадзкі дзеяч. Ён найперш патрыёт і асьветнік».[79]

Калі, як правілна адцемлівае А. А. Сідараў, доктар Скарына сваёй адукацыяй і шырынёй інтэлекту гэтак узносіўся над усімі іншымі пачынальнікамі кірылічнага друку, дык было-б толькі лягічным, каб аўтар прызнаў за аўтарытэтную й ушанаваў Скарынавую ясную волю й у пытаньні, у якім ягоны голас павінен уважацца вырашальным, пытаньні яго імя, ды не навязваў выдатнаму вучонаму й гуманістаму Беларусі імя, якога ён сам ні разу ня ўжыў.

З вышэй разгледжанага відаць, што абодвы падсавецкія аўтары, якія магчымасьць існаваньня ў Скарыны імя Georgius намагаліся бараніць, — М. А. Алексютовіч і А. А. Сідараў, — падышлі да гэтага пытаньня з прынятым згары «цьвёрдым перакананьнем» і выходзілі ад яго, а не існуючых фактаў, і ў выніку разгледзілі справу гэтак павярхоўна, што навет не парупіліся ўнікнуць у ход разважаньняў Г. Лаўмянскага. Сідараў-жа, відавочна, зь імі й наагул бліжэй незнаёмы, бо паклікаецца ён толькі на ляканічнае выказваньне ў гэтым пытаньні Фляроўскага. Дзеля гэтага й іхныя «довады», незважаючы на ўсе, вельмі-ж ужо катэгарычныя й аўтарытэтныя заявы, разьмінаюцца з мэтай і ня толькі не запярэчваюць, ані «адхіляюць» цьверджаньняў Лаўмянскага, Фляроўскага ці Л. А. Уладзімерава, але нічым іх навет і не падважваюць.

Спробы Алексютовіча й Сідарава нейкімі довадамі абгрунтаваць факт падсавецкае падмены імя Скарыны выпалі нагэтулькі слаба, што перака-

---

[77] Глядзі таксама: Брага С. Рэцэнзыя на вышэй цытаваную кніжыцу М. А. Алексютовіча. «Запісы», кн. І. Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва. Мюнхэн, 1962, б. 265—269.

[78] Сидоров А. А. Узловые проблемы и нерешеные вопросы истории рускго книгопечатания. «Книга», сб. IX. Москва, 1964, б. 23.

[79] Тамсама, б. 24.

наць аб яе правільнасьці падсавецкага, больш уважлівага, чытача яны наўрад ці маглі. Калі ўсё-ж Скарыну ў СССР і, асабліва, у БССР у друку называлі й называюць *Георгіем*, дык гэта найперш дзеля націску ў гэтым кірунку партыйнае прапаганды. Як толькі палітычная лібэралізацыя ў СССР паступіла натолькі, што дала магчымасьць больш свабоднага выказваньня думак, цэлая чарада беларускіх падсавецкіх аўтараў адкінула казённага *«Георгія»* ды вярнулася да запраўднага імя Скарыны *Франьцішак*.

Гэты спантанічны наварот да «прыкрыванае» раней праўды й рэгабілітацыя імя *Франьцішак* у Скарыны выявіліся ад другое паловы 1965 году, калі, пры нагодзе адзначаных у БССР «475-х угодкаў ад нараджэньня» Скарыны Прашковіч, Александровіч, Чамярыцкі, Мазалькоў, Фактаровіч ды й іншыя аўтары сталі ў сваіх артыкулах называць Скарыну ізноў і толькі *Франьцішкам*. У кастрычнікавым-жа нумары менскага «Полымя» 1965 году Мікола Прашковіч, — першы раз у друку БССР, — прызнаў, што *Георгі* ў Скарыны «памылковае» з Egregius.[80]

Дык, ад запачаткаванай у 1944 годзе ў Маскве першым сакратаром ЦК КПБ Г. Гарбуновам акцыі замены імя Скарыны мінуў аж дваццаць і адзін год, пакуль у друку БССР беларускія пісьменьнікі наважылі спробу вярнуць Скарыну ягонае запраўднае імя. Ці сучасная спантанічная рэгабілітацыя ў БССР доктара Скарыны як *Франьцішка* ня будзе спыненая й замацуецца, ці прыйдуць новыя, афіцыйна навязваныя, навароты да старое канцэпцыі маскоўскага «Крестнаго календаря» 1873 году аб *Георгіі* як адзіным «правільным», «праваслаўным» імі Скарыны, — пакажа будучыня.

8

— Што значыць Скарына?..
— А гэта кушнер — чалавек, які у зьнятых скурах знае толк...

М. Клімковіч, «Съмерці не падуладна», 1954 г.

Па абмяркаваньні актуальнага сяньня пытаньня імя, мэтазгодна спыніцца коратка й над прозьвішчам доктара Скарыны, спробаваць выясьніць яго этымалёгію ды раскрыць сэмантычную яго вымову.

Беларускія прозьвішчы з суфіксам -іна, -ына, — Дубіна, Яцына, Пацына, Пузына, — даволі частыя. Да прозьвішчаў гэтага-ж тыпу належыць і Скарына. У беларускіх актавых запісах XVI і пасьлейшых стагодзьдзяў прозьвішчы Скарына, Скарыніч, Скарынчыч, сустракаюцца па ўсёй беларускай тэрыторыі. Апрача Полацку й Полаччыны, ведамыя яны зь Віцебску, Слуцку, Рэчыцы, Горадзеншчыны, Слонімшчыны, Вільні.[81]

[80] Прашковіч Мікола. Доктар Франьцішак Скарына. «Полымя», кн. 10. Орган Саюза Пісьменьнікаў БССР. Мінск, кастрычнік 1965, б. 147.

[81] У 1601 годзе згадваюцца Скарына Альхім і ягоны сын Сава, падданыя полацкага архіяпіскапа. «Вестник Западной России», кн. III, т. I. Вільня, 1868, б. 83. Колькі Скарынаў спамінаецца ў: Сапунов А. Витебская старина, т. I. Витебск, 1883, б. 405, 410, 417, 419, 423, 424, 425. У 1681 г. Рыгор Скарына быў сябрам Слуцкага праваслаўнага брацтва. Архив Юго-Западной России», т. 6, б. 56.

Паходжаньне прозьвішча Скарына ня зусім яснае, бо існуе колькі этымалягічных магчымасьцяў. Найперш, напрашваецца дапушчэньне, што яно магло паўстаць ад скоры, хуткі. Як на павольнага, на маруднага, кажаць маруда, марудзіна, гэтак шустры, борзды, скоры, мог нажыць мянюшку Скарына. Мянюшка магла замацавацца, зайсьці ў даўнасьць, а з часам легалізавацца й у дакумэнтах ды стаць прозьвішчам. Словы скарыня́, скарына́, у значаньні хутчыня, ведамыя ў беларускай народнай мове.[82] Другая магчымая этымалёгія, гэта паўстаньне прозьвішча Скарына ад слова скары́на ў значаньні скары́нка. Насовіч у сваім слоўніку да слова скарына падае гэткі прыклад: «Скарыну паламай да палажы ў капусту.[83]

Ды больш праўдападобна, што прозьвішча Скарына, і, асабліва, Скарынаў полацкіх, зь якіх вышаў доктар Франьцішак, выводзіцца не ад скарыны-скарынкі, ані навет ад скоры, хуткі, а мае іншую этымалёгію, і сваім паходжаньнем ці ня зьвязанае з радавым заняткам Скарынаў.

У старой беларускай мове, як і ў старой славянскай, у шырокім калісьці ўжытку было слова скара́, скора́, якое значыла скура, аўчынка. Слова гэтае й сяньня існуе блізу ўва ўсіх славянскіх мовах, прыкладам, скора́ ў расейскай, skorá, skórja ў славенскай, skora, skořice ў чэскай, skóra ў польскай, skora ў верхнялужыцкай, skora, škora ў ніжнялужыцкай. Цяпер слова гэтае, у мовах, у якіх яно захавалася, мае значаньне або скуры аўчынкі, або «скуры» дрэва, кары.[84] Частае гэтае слова й у ўсходнеславянскіх летапісах, прыкладам у «Повести временных лет»: «Рекоша же Деревляне: што хощеши оу нас, ради даем медом и скорою...» пад 6454 годам); «Двор княжь разграбиша, бещисленое множьство злата и сребра, и кунами и скарою» (тамсама пад 6576 г., паводля Іпаціеўскага сьпіска); «Присла к немоу... дары многы паволокою и скорою» (Іпаціеўскі летапіс, пад 6654 г.).[85] Між іншым, у расейскай мове ад скора паўстаў і скорняк, у значаньні беларускага кушнер, скураль, аўчыньнік, — той, што займаецца абробкаю скураў.

Слова скара, скора ведамае ня толькі мовам славянскім. Ёсьць яно й у іншых індаэўрапейскіх мовах. Мае яго, найперш, мова лацінская, як scortum — скура. Яно там спародненае з corium, што мае значаньне й скуры, і, часьцей, скуры дрэва кары. Лацінскія corium-scortum сваім паходжань-

Скарына Міхал судзьдзя Рэчыцкага павету: Акты Виленской Археологической Коммиссии, т. XII, Вильно, 1883, б. 294, 297, 298. Скарынічы ў Горадзеншчыне, тамсама, т. XVII, 1890 г., б. 36, 261. Скарынчыч Іван у Слонімшчыне, тамсама, т. XVIII, 1891 г., б. 94.Poplatek Wykaz, 280 i 586. „Ateneum Wileńskie“, t. XI. Wilno, 1936. «Иван Скорина... с Турков» (Рэчыцкі павет) згадваецца ў Попісе літоўскім 1567 г. (Русская Историческая Библиотека, т. XXXII. С.-Петербург, 1915, б. 1233).

[82] Запісаныя, прыкладам, у Пскоўшчыне: Дополнение к опыту областного великорусского словаря. Издание второга отделения Им. Академии Наук. Санктпетербург, 1858, б. 244.

[83] Носсвич И. И. Словарь белорусского наречия. Санктпетербург, 1870, б. 585.

[84] Miklosich Franz. Etymologisches Wörterbuch der Slavische Sprache. Wien, 1886, б. 302. Vasmer Max. Russisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg. 1954, II, б. 645.

[85] Срезневский И. И. Материалы для словаря древне-русского языка по письменным памятникам, т. III. Санктпетербург, 1903, б. 380—381.

нем і значаньнем спрэжаныя падобнай блізкой сузалежнасьцяй як і беларускія ды славянскія кара-скара, кора-скора. Калісьці нейкае яснае дыфэрэнцыяцыі між карою, «скураю» дрэва, і скарою, скураю зьвера, наагул ня было. У некаторых славянскіх мовах яна нявыразная й цяпер.[86] З прыведзеных вышэй прыкладаў відаць, што старабеларускае, і славянскае наагул, скара, скора, старое вельмі слова й яно належыць яшчэ да агульнага праславянскага й, навет, індаэўрапейскага лексычнага фонду. У беларускай мове слова скара было з часам выцісьненае словам скура, якое цяпер ува ўсіх дыялектах народнае мовы й у мове літаратурнай. Засталося, аднак-жа, колькі ад яго словаў паходных, прыкладам: скару́па, скарлу́па, шкарлу́піна, заскару́злы, і, згаданае ўжо вышэй, скары́на, скары́нка

У Скарынавую й даскарынавую пару, ад дагістарычных яшчэ часоў, багатыя зьвярыною прасторы лясное Беларусі, і, асабліва, паўночная яе Полаччына, былі важным асяродкам здабываньня, скупу, абробкі й гандлю зьвярынымі скурамі, аўчынкамі, ды адным з важных краёў іх экспарту на Захад Эўропы й Поўдзень. Скуры заўсёды былі адным з галоўных тавараў полацкіх купцоў. У прывілейнай грамаце 1498 году вялікага князя Аляксандра, якою месту Полацку надавалася «на вечныя часы» права майдэборскага самаўраду, было засьцярэжана, што «чужыя купцы» тавары «мають куповати ни в лесех, а ни в борах, а ни в селах, только на месте», значыцца толькі ў Полацку, і купляць павінны іх толькі гуртам, прыкладам: «...соболи, куницы и тхоры по сороку, белку, горностая, ласицу и нориц по полтретьяста...»[87]

Ведама, што доктар Франьцішак Скарына паходзіў з купецкага роду. Відавочна гандлем, найхутчэй якраз скурамі, «скарою», займаўся ў Полацку й ягоны бацька Лукаш і хіба ад яго занятак гэты пераняў у спадчыне й у шырокае, міжнароднага засягу, прадпрыемства разьвіў старшы брат доктара Франьцішка, Іван. Іван Скарына пераехаў з Полацку спачатку да сталічнае Вільні, дзе прыпісаўся мешчанінам, а пасьля падаўся ў Польшчу й у Пазнані заснаваў склад скураў для гуртовага гандлю й для далейшага экспарту на захад, у Нямеччыну. Калі Іван Скарына ў 1529 годзе ў Пазнані памёр, дык, праведзеным меставымі ўладамі вопісам, на ягоных складох было сьцьверджана 47.468 скураў рознае якасьці, вялічыні й цаны, з чаго 10 скураў рысіных, 258 вялікіх юхтовых, 500 меншых «чымчавых», і 46.700 «звычайных».[88]

Вышэй прыведзенае паказвае, што род Скарынаў, зь якога вышаў доктар Франьцішак, займаўся, і, хіба, здаўна, гандлем скурамі. Вось гэта наводзіць думку, што й прозьвішча полацкіх Скарынаў паходзіць не ад скарына́ — скоры, хуткі, ані ад скары́на — скарынка, а найхутчэй ад старабеларускага скара́ — скура, аўчынка. Як ад скура сяньня маем скурына́, гэтак ад скара калісьці, відавочна, было й скарына́, слова, якое магло лёгка, як мянюшка, прыліпнуць да асобы, што мела дачыненьне із скурамі, а зь мянюшкі з часам стаць і радавым прозьвішчам.

[86] Brückner Aleksander. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa, 1957, б. 495.

[87] Акты Западной России, т. I. Санктпетербург, 1846, б. 180.

[88] Wojciechowska M., тамсама, б. 473.

Факт рэгістрацыі прозьвішчаў Скарына, Скарыніч і падобных у старых актах на ўсёй тэрыторыі Беларусі таксама быццам сьветчыць аб тым, што зьяўленьне яго, гэта не паадзіночны выпадак, а адбітак нейкае паўсюднае зьявы, найхутчэй — папулярнага ў старадаўныя часы на землях Беларусі занятку зьвязанага із скарою — скураным промыслам, гандлем. Былі ў Полацку й падобныя іншыя прозьвішчы, яўна выводныя таксама ад скара, прозьвішчы, якія сьветчаць аб тым, што й іхнае заражджэньне зьвязанае з заняткам даўнейшых Палачанаў скурамі. Прыкладам, у 1601 годзе актавыя матар'ялы згадваюць сялян Скарага Архіп, Скаражыч Мікіта, а генэралам Полацкага ваяводзтва ў 1630 годзе быў Скарняка Мацьвей.[89] З вышэй прыведзеных фактаў вынікае, што прозьвішча доктара Скарыны вытокамі сваімі зьвязанае з старавечным і ад дагістарычных часоў для багатых зьвярыною земляў лясное Беларусі важным заняткам зьвязаным із скураю-скарою.

На ўвеце важна мець і тое, што прозьвішча ў Скарынавую пару яшчэ ня мела гэткага шырокага бытавога й абавязваючага прававога ўжытку, як цяпер. Навет у актавых запісах і дакумэнтах тады часта абыходзіліся й зусім бязь яго, а падавалі толькі імя дадзенае асобы, імя бацькі, і, калі трэба, месца паходжаньня. І Франьцішак Скарына ў актавых запісах на Захадзе Эўропы ня раз згадваецца толькі па імі, бяз прозьвішча, як, прыкладам, у 1504 годзе пры запісе на Кракаўскі ўнівэрсытэт, або, два гады пазьней, пры атрыманьні там ступені бакаляўра. Ня згадваецца зусім Скарынавае прозьвішча, а толькі імя й у панямецку ведзеным ліставаньні чэскае каралеўскае каморы з каралём Фэрдынандам I у гадох 1538—1539. Там ён называецца Maister Francisco.[90] Скарынаў-жа сын Сымон, як відаць гэта з адкрытага ліста караля Фэрдынанда I з 1552 году ды з запісу 1577 году чэскага храністы, прозьвішча Скарына наагул ня ўжываў, а прыняў сабе за прозьвішча мянюшку «Рус».[91]

У кнігах свайго выданьня сваё прозьвішча доктар Франьцішак Скарына падае ў два розныя спосабы: ці як Скорина, ці, часьцей, зь некаторым заакцэнтаваньнем таго, што прозьвішча гэтае перанятае ад бацькі — «я Францишек Скоринин сын». Прозьвішча брата доктара Франьцішка, Івана, у полацкіх судовых актах 1535 году, падаецца ў крыху яшчэ іншай, але таксама адбацькавай, форме: Скорынинич.[92] З факту ўжываньня розных адменаў таго самага прозьвішча — Скарына, Скарынін сын, Скарыніч, — можна зрабіць вывад, што нейкая адна, юрыдычна полацкіх Скарынаў абавязваючая, форма гэтага прозьвішча на пачатку XVI стаг. яшчэ не ўсталявалася. Як вынікае з прыкладаў ужытку свайго прозьвішча ў выдадзеных Скарынам кнігах, скланяў ён яго ў гэткі спосаб: Скарына, Скарыны, Скарыне, Скарыну, Скарыною, Скарыне.[93]

[89] Археографический сборник, т. I. Вильно, 1867, б. 223, 224; X, 253.

[90] Köpl K., тамсама, б. 79, 80, 91, 92.

[91] Florovskij A. V., Nové zpravy... б. 227.

[92] Владимиров П. В., тамсама, б. 323—324. Таксама: Беларускі Архіў, т. 2, б. 263—264.

[93] Справа паходжаньня прозьвішча Скарыны шырэй разглядаецца гэтта першы раз. Раней — коратка й толькі ў зносках сваіх працаў — зьвярнулі ўвагу на гэтае пытаньне Владимиров П. В., тамсама, б. 263 і Флоровский А. В., Чешская библия... б. 187.

ВЫСНАВЫ

А запраўды я ня быў ні Юрым, ні Франьцішкам, — быў вольным і незалежным духам, толькі ў беларускай вопратцы. Шукайце-ж!

І. Абдзіраловіч, «Адвечным шляхам», 1921 г.

З вышэй разгледжанага даводзіцца зрабіць наступныя высновы:

1. Ува ўсіх выдадзеных Скарынам кнігах і ведамых сяньня архіўных дакумэнтах і актавых датычных яго запісах, Скарынавае прозьвішча разам зь імем сустракаецца каля 200 разоў, і заўсёды зь імем *Франьцішак*. Толькі ў копіі аднаго дакумэнту, кракаўскае прывілейнае граматы караля Жыгімонта з 25 лістапада 1532 году, і толькі раз, перад Franciscii яшчэ ёсьць і Georgii.

2. Паколькі ад 1858 году, году першае публікацыі тэксту вышэй згаданай каралеўскай граматы, мінула звыш сто год і за гэты час ува ўсіх нававыяўленых актах аб доктару Скарыну, — а ведама іх цяпер больш трыццаці, — імя Georgius, *Юры*, больш ніразу не зьявілася, дзеля гэтага стае вельмі сумлеўным, ці імя *Юры*, побач імя *Франьцішак*, Скарына нагул меў, і, наадварот, выглядае правільным цьверджаньне 1925 году Г. Лаўмянскага аб тым, што ў Скарыны яго ня было, і што ў ваднэй адзінай копіі аднаго адзінага лацінскага дакумэнту зьявілася яно праз звычайную апіску перапісчыка дзеля пераблытаньня слова Egregii з Georgii.

3. Ужываньне прозьвішча Скарыны бязь ягонага запраўднага пэўнага імя *Франьцішак*, ды падстаўляньне заміж яго імя *Юры*, або, з расейскага, *Георгій*, ня мае пад сабою ніякога дакумэнтнага абгрунтаваньня. Падмена гэтая апошнімі дзесяцігодзьдзямі праводзіцца ў падсавецкім друку ня з увагі на навуковую праўду, а зь міркаваньняў толькі палітычных, каб Беларуса-Скарыну зручней было выкіраваць у «общерусского» дзеяча, а ягоную культурна-духовую спадчыну зьвязаць з Масквой і яе вялікадзяржаўнымі канцэпцыямі.

4. Ведамае пэўнае бясспрэчнае ў Скарыны толькі адно імя — *Франьцішак*. Дзеля гэтага што гэтае й толькі гэтае імя ўжываў заўсёды сам Скарына, дык гэтым імем і трэба доктара Скарыну называць. Імя *Юры* — *Georgius*, — паколькі існаваньне яго ў Скарыны з кажным годам стае ўсё больш і больш сумлеўным, не павінна ўжывацца без агаворкі, што яно ня пэўнае. Ніколі-ж не павінна ўжывацца прозьвішча доктара Скарыны толькі з адным імем *Юры*, бо гэта яўна пярэчыць і фактам, і волі самога Скарыны, выказанай у кнігах яго выданьня, дзе толькі *Франьцішак*.

5. Прозьвішча *Скарына* яўна паходзіць із старабеларускага *скара* — скура. Паказвае яно на старыя радавы занятак Скарынаў ці то гандлем скурамі й аўчынкамі, ці прамысловаю іх апрацоўкай. Дык у прозьвішчы доктара Скарыны адбітак таго багацьця зьвярынаю й скурамі, якім слыла калісьці старавечная Полаччына.

НАВЕЙШЫЯ ПРАЦЫ ПРА ДОКТАРА ФРАНЬЦІШКА СКАРЫНУ
ў выданьні Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва

С. Брага: Доктар Скарына ў Маскве. Ню Ёрк — Мюнхен, 1963. Цана — 0,50 даляраў.

С. Брага: Партрэты Доктара Скарыны. (У часапісе КОНАДНІ, № 7. Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва. Ню Ёрк — Мюнхен, 1963). Цана часапісу — 2.00 дал.

С. Брага: Лякалізацыя жыцьцяпісу Доктара Скарыны. Ню Ёрк — Мюнхен, 1965. Цана — 0,50 дал.

С. Брага: Пытаньне імя Доктара Скарыны ў сьвятле актаў і літаратуры. Ню Ёрк — Мюнхен, 1967. Цана — 0,50 дал.

Выпісаць гэтыя выданьні можна праз:

Whiteruthenian Institute of Arts and Sciences, Inc.
3441 Tibbett Avenue
New York, N. Y. 10463. U.S.A.

Druck: „Logos“ GmbH, Buchdruckerei u. Verlag, München 19, Bothmerstr. 14